

VVD
1952
5

TOELICHTING
OP HET
BEGINSELPROGRAM
VAN DE
VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID
EN DEMOCRATIE

UITGAVE DER
VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE
ALG. SECRETARIAAT KONINGINNEGRACHT 61 — DEN HAAG

INLEIDING

Voor velen is staatkunde niet veel meer dan een spel van krachten en kansen. Partijen — zo menen zij — zijn in de grond der zaak niets anders dan belangengroepen, wier enig doel is te eigen bate zoveel mogelijk invloed op het staatsbeleid te oefenen. Hun zogenaamde beginselen zijn slechts frazen en leuzen, waarvan zij zich bedienen om de kiezersmassa's aan hun zijde te krijgen. In werkelijkheid gaat het alleen om de macht.

Het zou dwaasheid zijn te ontkennen, dat in de politieke strijd het machts-element een belangrijke rol speelt. Om van minderwaardige motieven, die het bezit van staatsmacht in veler ogen aantrekkelijk maken, maar niet eens te spreken: er moeten nu eenmaal beslissingen genomen worden. En zolang de mensheid er niet in slaagt een staatkundig stelsel te ontwerpen, dat onder alle omstandigheden beslissingen op objectieve overwegingen garandeert — wat in wezen wil zeggen: zo lang de mensheid zelve zich niet tot die hoogte kan opwerken — zullen beslissingen op staatkundig terrein alleen bij meerderheid van stemmen kunnen worden verkregen. Reeds daartoe is politieke machtsvorming onvermijdelijk.

Even dwaas als het zou zijn, dit machts-element als factor in het politieke leven te ontkennen, een even ernstige miskennis van de werkelijkheid zou het wezen, in de politiek niets méér te zien dan een strijd om de macht ter wille van de macht alleen. Wil men staatkunde een spel noemen, wij zouden — gedachtig wat Huizinga over het spel-element in heel onze cultuur heeft opgemerkt — daar vrede mee kunnen hebben, mits men erkent, dat in dit „spel” beginselen een factor vormen, zeker niet van geringer betekenis dan die van het belang. Integendeel! Geen staatkunde verdient die naam, zo zij niet in laatste instantie door beginselen wordt beheerst.

Het veelgemaakte partij-stelsel met de daaruit onvermijdelijk voortvloeiende partijstrijd vindt in de tegenstelling van beginselen zijn rechtvaardiging. Wie dit element in het politieke leven verdoezelt draagt er zijns ondanks toe bij de politieke strijd te beroven van hetgeen er zijn meest ideële waarde aan verleent.

Wij kunnen het in dit verband slechts betreuren, dat in onze jaren dit besef verzwakt werd, doordat een onzer partijen zich bij haar ontstaan een programma en geen beginsel-partij noemde. Tactische overwegingen mogen daarbij de doorslag gegeven hebben, gelijk trouwens heel het „personalistische” socialisme door velen meer als een kwestie van tactiek dan van beginselen wordt beschouwd, het is in wezen onjuist en schaadt de waardigheid van de politiek zelve, die dit in deze tijd moeilijk kan verdragen. Het was in dit geval ook nog misleidend, daar sindsdien wel duidelijk is geworden, dat deze partij een socialistische maatschappij-inrichting nastreeft en dus wel degelijk uit bepaalde — te weten: socialistische — beginselen leeft.

Welnu: zo is het met alle staatkundige partijen. Elk harer bepaalt haar politiek beleid naar de beginselen, die zij aangaande staat en samenleving huldigt. Aan haar staatkundige programma's liggen beginselen ten grondslag, waarnaar zij de staat bestuurd willen zien. Op de verwezenlijking daarvan is haar beleid gericht, haar programma's zijn de op de practijk van het staatsbestuur gerichte concrete uitwerkingen harer beginselen. Haar aanhang zoeken zij onder hen, wie dezelfde idealen bezielen en die door dezelfde beginselen worden geleid.

Ook de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie is een partij, die bepaalde opvattingen omtrent staat en maatschappij, samenleving en enkeling huldigt.

Haar beginselen heeft zij ontvouwd in een beginselprogramma, waarnaar zij wenst te worden beoordeeld en waarop zij wil verenigen wie met haar dezelfde beginselen delen.

In een reeks korte, geheel op zich zelf staande, artikelen willen wij dit programma toelichten, in de hoop hiermede onze leden en geestverwanten een dienst te bewijzen en zo de aanhang onzer partij, zowel wat het getal als wat kracht van innerlijke overtuiging betreft, te versterken.

ARTIKEL 1

„De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie wenst het verenigingspunt te zijn van allen, die op grond van hun overtuiging, dat vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid de fundamente behoren te zijn van een op christelijke grondslag berustende samenleving als de Nederlandse, de in dit program neergelegde beginselen tot uitgangspunt willen nemen van hun staatkundig streven.

Zij plaatst daarbij voorop de erkenning, dat er voor de individuele mens een nauw verband bestaat tussen levensbeschouwing en staatkundig beginsel, doch meent tevens, dat gelijk inzicht aangaande staatkundig beginsel bestaanbaar is, ondanks verschil van mening omtrent de diepste levensgrond. Het antwoord op de vraag, hoe de geestelijke overtuiging, waaruit het staatkundig beginsel voortkomt, behoort te worden verstaan, aan het individuele geweten overlatend, acht zij gemeenschappelijk inzicht omtrent dit staatkundig beginsel voldoende voor vruchtdragend samengaan in dezelfde staatkundige organisatie”.

's Mensen staatkundig denken — aldus met andere woorden ons program — hangt samen met heel zijn geestelijke structuur en levenshouding, gelijk ook de staatkunde zelve wel haar eigen plaats en haar eigen functie heeft in het geheel van het menselijk denken en handelen, doch niet los te denken is van dit geheel.

Staatkunde immers is — naar haar wetenschappelijke zijde — slechts éne in heel de cyclus van wetenschappen. Het staatkundig denken zou verschrompelen, zo het niet in voortdurend en levendig contact bleef met heel het geestesleven van de tijd, zoals dit in religie en kunst, in wijsbegeerte en psychologie, in geschiedbeoefening, economie en sociologie en vele andere takken van cultuur tot uitdrukking komt.

Geldt dit voor de politiek als wetenschap, het geldt in niet mindere mate ook voor de praktische beoefening der politiek. Wie daaraan deelneemt ziet zich telkens geplaatst voor oordeelvellingen en beslissingen, die hij slechts uit het geheel van zijn volle mens-zijn kan vormen en nemen. Dat doet zelfs de kiezer, wanneer hij zijn stem uitbrengt op de candidaat zijner keuze. Hij wordt daarbij geleid — bewust of onbewust — door een complex van overwegingen, die ten nauwste samenhangen met alle factoren, welke zijn persoonlijkheid bepalen.

Zijn levensbeschouwing moge diep doordacht zijn of weinig gefundeerd, hij heeft tenslotte zijn eigen kijk op het leven en zijn eigen waardering van alle levensverschijnselen en -uitingen. Van daaruit doet hij zijn keuze op politiek terrein. Zo lijkt ons onloochenbaar wat ons programma voorop stelt: de erkenning, dat er voor de individuele mens een nauw verband bestaat tussen levensbeschouwing en staatkundig beginsel.

Minder evident schijnt velen toe wat in ons programma hierop volgt, n.l. dat gelijk inzicht aangaande staatkundig beginsel bestaanbaar is, ondanks verschil van mening omtrent de diepste levensgrond.

Immers: deze mening is juist een veelszins beslissende factor voor 's mensen geestelijke structuur en habitus. Is voor de gelovige mens God de diepste levensgrond, dan zal deze overtuiging voor hem mede bepalend zijn waar het geldt zijn verhouding tot medemens en samenleving. Zij zal in menig opzicht zelfs beslissend zijn ook voor zijn staatkundig denken en handelen.

De confessionele partijen leiden hieruit af, dat een bepaalde godsdienstige overtuiging voor haar belijders partijformatie op godsdienstige grondslag onvermijdelijk maakt met als consequentie, dat wie de godsdienstige overtuiging deelt ook de daarop gebaseerde politieke partij als de zijne moet erkennen.

Ook wie, als wij, uitgaat van de erkenning, dat er voor de individuele mens een nauw verband bestaat tussen levensbeschouwing en staatkundig beginsel, zal op allerlei gronden bezwaar kunnen maken tegen een onmiddellijk en dwingend verband als hier door de confessionele partijen wordt gelegd.

Immers zodanig rechtstreeks verband zou — zo ooit ten volle — slechts dan logisch aanwijsbaar zijn, wanneer enige godsdienstige overtuiging in alle delen

samenviel met een bepaalde kerkleer en dan nog slechts wanneer deze kerkleer tegelijk een volledig uitgewerkte leer gaf aangaande de maatschappij in haar economische en sociale structuur, de Staat en zijn functie in het gemeenschapsleven (ook internationaal), het rechtswezen en al die andere delen van het openbare leven, waarmede de staatkunde van doen heeft.

Noch het een noch het ander is het geval. 's Mensen mening aangaande de diepste levensgrond is daarvoor allereerst te veel zaak van innerlijke, mystiek-religieuze dan van verstandelijke aard. Bovendien omvat ieders afgeronde godsdienstige overtuiging op bepaalde gebieden méér, op andere minder dan de daarmee overeenkomstig geachte kerkleer behelst. Zij benaderen elkander min of meer, zij dekken elkaar nimmer ten volle.

Zelfs echter wie menen zou, dat dit voor hem wel het geval is weet, dat zijn religieuze overtuiging, die hij dan in de door hem aanvaarde kerkleer tot uitdrukking gebracht ziet, grondwaarheden, geestelijke waarden en zedelijke normen inhoudt en aangeeft, die hij als richtsnoer ook voor zijn maatschappelijk handelen erkent (en erkennen moet), doch die hem geen concrete oplossing aan de hand doen voor al die vragen, waarvoor hij zich ziet geplaatst, wanneer hij als staatsburger deel krijgt aan het staatkundig leven.

Het onloochenbare feit, dat alle kerken in de loop der eeuwen haar standpunt ten aanzien van allerlei politieke, economische, sociale en culturele problemen hebben moeten wijzigen, achten wij voldoende bewijs voor de juistheid van hetgeen wij hier stelden. Dat ook in de boezem van elke confessionele partij zich tegenstellingen voordoen bij de beoordeling van bepaalde concrete economische en sociale problemen, vermelden wij slechts als een bewijs te meer.

Onder volle erkenning van de bijdrage door de confessionele partijen tot de ontwikkeling van het staatkundig leven te onzent geleverd — in het buitenland kent men een zo stringent verband tussen confessie en politiek niet! — wijzen wij het rechtstreeks verband, dat zij leggen tussen de in de kerkleer beleden godsdienstige wereld- en levensbeschouwing en een daaruit af te leiden staatkundig stelsel principieel af. Ook omdat deze historische ontwikkeling zelve daartegen pleit: ware het verband zo onmiddellijk en logisch dwingend als zij het in hun simplistische opvatting menen te zijn, hun politiek zou er een van verstar- ring wezen. Alleen het feit, dat uit de maatschappelijke ontwikkelingsgang en uit het geestesleven der eeuwen telkens weer vernieuwende invloeden op het kerke- lijk en theologisch denken zijn uitgegaan, tengevolge waarvan ook de kerken — elk voor haar deel en op hare wijze — het hoofd konden bieden aan de proble- matiek, die zowel de technische, de sociaal-economische en politieke als de culturele wereldontwikkeling oproepen, behoedt ook de confessionele partijen voor verstar- ring. Het doet echter tegelijk hun stelling te niet, dat hun politiek direct en een- duidig afleidbaar is uit het standpunt, dat zij ten aanzien van de diepste levens- grond innemen.

Daartegenover stelt de V.V.D. terecht, dat gelijk inzicht aangaande staatkundig beginsel en dus ook aangaande alles wat dit voor de praktijk van het staatkundig leven in iedere concrete situatie als consequentie eist, bestaanbaar is onder men- sen, die omtrent de diepste levensgrond verschillend denken.

Het is dit gemeenschappelijk inzicht aangaande staatkundig beginsel, dat ook hier te lande, evenals elders, samenwerking vereist en mogelijk maakt van allen, die dit inzicht delen. Op hen doet de V.V.D. daartoe een beroep, dat zeker in deze tijd niet tevergeefs zal klinken. Bodan in het verleden de vrijzinnige partijen een staatkundig tehuis aan allen, die de liberale staatkundige en economische denkbeelden aanhingen, onverschillig wat hun mening aangaande de diepste levensgrond mocht zijn, de V.V.D. is in dit tijdsgewricht het verenigingspunt voor allen, die geestelijke en economische vrijheid, individuele verantwoordelijkheid en sociale rechtvaardigheid zien als de fundamentele voorwaarden voor de instand- houding ener samenleving als de onze, die rust op de zedelijke beginselen van het Christendom.

ARTIKEL 2

„De Partij acht het de plicht ener staatkundige organisatie naar vermogen mede te werken aan de staatkundige opvoeding van het volk. Daarbij worde vooropgesteld, dat het volksgeheel is

een eenheid in verscheidenheid en dat ieder lid van het volk in de eerste plaats is Nederlander, eerst daarna lid zijner politieke partij. Verkondiging van eigen overtuiging behoort gepaard te gaan met het betrachten van verdraagzaamheid tegenover andersdenkenden en met bereidverklaring tot samenwerking op alle terreinen, waarop aanhangers van verschillende richting kunnen samengaan."

De V.V.D. ziet democratie tegelijk als beginsel en als ideaal van staatkunde. Als beginsel, waar zij aan iedere volwaardige mens het recht van medezeggenschap inzake het staatsbeleid toekent. Als ideaal, waar zij de ware democratie ziet als een vorm van samenleving, die haar verwezenlijking nog niet heeft gevonden, ook als het recht van medezeggenschap is erkend en in het staatsbestuur toepassing kreeg, gelijk te onzent het geval is. Naar de opvatting van de V.V.D. is democratie dus nog geen verworvenheid, doch een doel, waarnaar gestreefd moet worden, ook als zij in beginsel is aanvaard.

In een ware democratie moet enerzijds de individu tot volle ontplooiing van zijn wezen kunnen komen, anderzijds boven de grenzen zijner persoonlijkheid, met alle beperkingen van het egoïstische en egocentrische aan de enkeling of aan de groep waartoe hij behoort eigen, kunnen uitstijgen. Ook waar hij rechtmatig eigen belang of dat zijner groep dient, behoort hij het belang des geheels als het zijne te boven gaande te erkennen. Van zijn kant heeft hij het recht zijn rechtmatige belangen door het geheel erkend te zien.

Naarmate de maatschappelijke organisatie zich toespitst op indeling en splitting van het volksgeheel in groeperingen naar beginsel- of belangengemeenschappen, naar die mate is bezinning noodzakelijk op het wezen en de functie der democratie. Dit is zaak voor elke politieke partij, die zich bij voortdurende reukenschap dient te geven van de eisen, welke de concrete situatie aan de democratie in de praktijk stelt en zich daarbij steeds bewust behoort te blijven van hetgeen het ideaal der democratie voor haarzelve betekent. Daarnaast is het taak ener politieke partij, onder voortdurend nastreven van haar primaire doel: de verbreiding harer beginselen en de versterking van haar invloed op het Staatsbeleid, de democratie als ideaal voor het bewustzijn van heel het volk levendig te houden.

Beschouwt de V.V.D. de democratie als de vorm van staatsinrichting, naar haar wezen het meest in staat de burger zijn rechtmatig deel van invloed op het staatsbeleid te verzekeren en weet zij mitsdien ook van plichten, welke de democratie de enkeling oplegt, zij is diep overtuigd, dat zo voor de richtige uitoefening van zijn rechten als voor de vervulling van zijn plichten staatkundige opvoeding van het volk als geheel onafwijsbare eis is. De mens moet tot staatsburger worden opgevoed, zowel in de jaren voorafgaande aan het oogenblik waarop hij tot de uitoefening van zijn burgerrechten wordt toegelaten als daarna. Dit is te meer noodzakelijk, daar niet alleen het terrein, waarover de Staat zijn bemoeienis uitstrekt, steeds groter wordt, doch daarmee ook het aantal problemen toeneemt, waarover de burger krachtens zijn stemrecht medezeggenschap verkrijgt.

Zal de politieke partij daarbij haar eigen beginselen en doelstellingen niet uit het oog mogen verliezen, overtuigd als zij is, dat toepassing van haar beginselen en verwezenlijking harer doeleinden in het belang van het volksgeheel is, zij behoort daarnaast naar objectieve probleemstelling en objectieve voorlichting te streven, om de kiezer tot zelfstandig stellingnemen in de vraagstukken van actueel staatsbeleid te brengen en zich een eigen oordeel te vormen over de beginselen van staatskundig beleid.

Iedere partij behoort daarom gelijk recht als alle andere te hebben op het gebruik van de middelen, waardoor deze voorlichting aan het volk in zijn geheel kan worden verstrekt (de radio-uitzendingen bijv.). Dit recht behoort slechts op grond van wezenlijk staatsbelang beknot of opgeheven te worden, dus alleen voor partijen, die zich de omverwerping der staatsorde ten doel stellen, of op andere wijze de veiligheid van de staat bedreigen.

Democratie is naar de opvatting van de V.V.D. niet slechts een stelsel van staatkundige inzichten of het voorstaan van een bepaalde staatsinrichting, zij vooronderstelt ook een bepaalde geestesstructuur van de enkeling. Zij gaat uit van het diepgewortelde besef, dat in de staatsgemeenschap elke godsdienstige of poli-

tieke overtuiging recht op eerbiediging heeft, voorzover zij althans de staat niet in zijn grondslagen aantast.

Vrijheid van belijden en verkondiging van eigen overtuiging behoort daarom niet alleen tot de grondrechten van de democratische staat, de erkenning van dit recht moet eveneens verankerd zijn in het geweten van wie de democratische staatsinrichting voorstaan. Eerst daaruit vloeit die verdraagzaamheid voort, die staatkundig gezien vrucht is van de moderne staatsidee, een verdraagzaamheid immers, die niet alleen het goed recht van nevens elkander bestaande overtuigingen binnen het staatsverband om redenen van staatsbelang erkent, doch deze verscheidenheid gegeven acht met het wezen van de menselijke persoonlijkheid zelve en met de betrekkelijkheid van alle menselijk inzicht.

Krachtens deze hare overtuiging en krachtens haar diepste wezen als vrijzinnige partij eist daarom de V.V.D. zo van haar aanhangers als van de Staat het betrachten van verdraagzaamheid; zij acht deze verdraagzaamheid te meer eis van staatsbeleid in een volksgemeenschap als de onze, die immers historisch saamgesmeed is uit het besef, dat Nederlanders van onderscheidene godsdienstige en staatkundige gezindheden in hun nationale eenheid een goed bezitten, dat waard is boven alle tegenstellingen uit behouden te blijven. Deze eenheid kan slechts bewaard worden, indien de verdraagzaamheid, die tot de geestesmerken van ons volk behoort, eerbiediging blijft vinden.

Door deze geest geleid verklaart de V.V.D. zich principieel bereid tot samenwerking met andere partijen, op alle terreinen, waarop aanhangers van verschillende richting kunnen samengaan.

ARTIKEL 3

„De Partij is diep overtuigd, dat de grondslagen der Nederlandse beschaving wortelen in het christendom, al moge dit door de onderscheidene groepen des volks nog zo-verschillend worden verstaan. Zij is ervan doordrongen, dat het bovenal de christelijke geest is, die ons volk de waarde en de vrijheid van de mens en zijn verantwoordelijkheid heeft doen beseffen en die het aanzien van ons volk in de wereld heeft bepaald. Zij acht het daarom een onafwijsbare eis, dat door versterking van deze geest zedelijke ontworteling en geestelijk nihilisme worden overwonnen, opdat de grondslagen onzer samenleving daadwerkelijk kunnen worden beschermd tegen de gevaren, die deze, in het bijzonder van de zijde der totalitaire staatsconstructies bedreigen. Zij geeft er zich daarbij ten volle rekenschap van, dat de zedekundige beginselen van het christendom worden aangehangen door zeer velen, die de christelijke godsdienst niet belijden.”

De Nederlandse beschaving, gelijk wij die thans kennen, is product ener eeuwenlange ontwikkeling. Deel uitmakend van de Westerse cultuur, heeft zij zich tot een eigen type ontwikkeld en zo op allerlei terrein haar bijdrage tot de bloei van het geheel geleverd.

Met heel de Westerse cultuur is ook de Nederlandse in haar historische ontwikkeling door tal van factoren bepaald. Zonder aan de invloed van andere te kort te doen moet met name die van het christendom erkend worden als het voornaamste element, dat tot de opbouw onzer beschaving heeft bijgedragen. Eerst na de kerstening van West-Europa is hier van beschaving sprake. Terecht stelt daarom ons beginselprogram, dat de grondslagen onzer beschaving in het christendom wortelen, zulks niet alleen wegens deze onloochenbare historische oorsprong, maar niet minder ook omdat sindsdien het christendom het geestelijk en zedelijk leven van ons volk bij voortdurend heeft beïnvloed.

Ook wanneer in later eeuwen het dus gevormde Nederlandse beschavingsleven de aanraking met andere geestesstromingen heeft ondergaan, heeft het deze met behoud van de eigen wezenskenmerken in zich opgenomen en verwerkt en bleef het christendom in de breedste zin des woords onze beschaving stempelen tot wat zij naar haar oorsprong was.

Dat het christendom zich hier te lande in veelheid van verschijningsvorm heeft ontplooid, is aan de erkenning van de onuitputtelijkheid van zijn wezen ten goede gekomen. Het besef, trots alle verscheidenheid, deel te hebben aan de ene gemeenschappelijke bron en daardoor zijn diepere eenheid bewust te blijven, heeft er tevens toe bijgedragen, dat zich een geest van verdraagzaamheid ontwikkelde, die tot de nationale waarden gerekend mag worden, waardoor Nederland zich een eervolle plaats onder de volkeren verwierf. Het is van deze geest uit, dat de V.V.D. zich tegen alle antithetisch drijven keert, dat zij niet alleen ter wille van het in deze tijden zo nodige nationale eenheidsbesef verwerpt, maar ook omdat zij het strijdig acht met de beginselen van het christendom zelve.

Staatkundig ziet de V.V.D. de belangrijkste betekenis van het christendom hierin, dat het de waarde van de mens erkent, voorzover en omdat deze drager is van de goddelijke geest. Alleen in een samenleving, van de hoge waarden van het Evangelie doordrongen, is de menselijke waardigheid en daarmede 's mensen vrijheid verzekerd.

Waar de christelijke grondslagen der samenleving worden aangetast, doemt, naar de geschiedenis het ook in onze dagen uitwijst, het gevaar van ontwaarding van de mens onvermijdelijk op. Zedelijke ontworteling en geestelijk nihilisme met alle noodlottige gevolgen daarvan voor enkeling en maatschappij kunnen alleen worden overwonnen door versterking en verlevendiging van de christelijke geest en de eerbiediging van de zedelijke normen, door het christendom aan de wereld gebracht, waarbij de Partij er zich slechts over verheugen kan, dat deze erkenning vinden ook bij zeer velen, die zich niet rekenen tot de aanhangers van een der vele denominaties van de christelijke kerk.

ARTIKEL 4

„De vrijheid van de mens, naar zijn aard bestemd, om als vrije persoonlijkheid in gemeenschap te leven, beschouwt de Partij als het kostbaarste goed. Zij acht de vrije menselijke geest de levenskracht der gemeenschap. Zij ziet de uit het gemeenschapsverband voortvloeiende gebondenheid van de individuele mens niet als een beperking zijner vrijheid, doch als een onmisbare voorwaarde om die vrijheid rechtens en feitelijk te verwezenlijken. Zij verlangt, dat bij het bepalen van de mate en de vorm dier gebondenheid steeds als doel voor ogen zal staan het waarborgen ener zo groot mogelijke geestelijke, staatkundige en maatschappelijke vrijheid voor allen.

De Partij is er zich van bewust, dat ware vrijheid alleen bestaanbaar is, indien zij gepaard gaat met verantwoordelijkheid. Het is de taak der democratie de voorwaarden te scheppen, waardoor die verantwoordelijkheid tot haar recht kan komen. Daarvoor is in de eerste plaats nodig, dat de zelfstandige kracht in het volk wordt bevorderd. Op staatkundig gebied betekent dit de handhaving van het parlementair regeringsstelsel, op sociaal gebied het scheppen van instellingen, die een verantwoordelijk beleid van werkgevers en werknemers verzekeren. Het doel van het beleid, zowel in de staatkundige als in de sociale instituten, moet zijn de verwezenlijking der sociale gerechtigheid door gestage samenwerking van dag tot dag in onderling overleg van alle bevolkingsgroepen.”

In dit artikel van ons Beginselprogram komt de plaats ter sprake, die aan de enkeling in het geheel der samenleving toekomt en de verhouding, waarin zij tot elkander staan.

Beide zijn geheel op elkander betrokken en aangewezen, de gemeenschap op de individu, de individu op de gemeenschap. Is de laatste te zien als de eenheid, welke bloei de beste waarborg biedt voor welzijn en geluk van de enkele mens, die zich immers eerst in het verband van een harmonische samenleving ten volle en alzijdig kan ontplooiën, zijzelve wordt in haar eendeloos wisselende structuur gestadig opgebouwd en vernieuwd door de enkelingen, die

haar vormen en wier zedelijke kracht en waarde die van het geheel bepalen.

Gaat de gemeenschap als bovenpersoonlijke vorm van mensheidsleven boven de individu, die daarin slechts een tijdelijke verschijning is, en zal mede daarom het belang van de enkeling vaak ondergeschikt geacht moeten worden aan dat der gemeenschap, de V.V.D. beschouwt nochtans de vrijheid van de mens als het kostbaarste goed.

Deze vrijheid houdt niet in ieders recht om naar willekeur te leven, doch om naar zijn aard als vrije persoonlijkheid zijn plaats in het geheel in te nemen, dat hij juist als samenleving heeft te eerbiedigen, gelijk zij hem naar zijn wezen als persoonlijk deel der menselijke gemeenschap te eerbiedigen heeft.

Onze tijd dwingt opnieuw tot bezinning op de verhouding, waarin enkeling en samenleving tot elkander behoren te staan.

De doorwerking van de geestelijke en zedelijke beginselen van het liberalisme heeft mede tot gevolg gehad, dat de waarde der menselijke persoonlijkheid steeds meer erkenning vond.

Staatkundig vond dit zijn uitdrukking in de parlementaire democratie, die aan de enkeling directe invloed op het staatsbestuur toekende en hem door de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid, tevens bewust maakte van zijn waarde als enkeling in het geheel.

Op algemeen cultureel gebied toonde de ontwikkeling der West-Europese samenleving een soortgelijk beeld, doordat ieder geleidelijk meer aan de beschaving deel kreeg en zich meer en meer drager dier beschaving mocht gevoelen. Ook in sociaal en economisch opzicht drong het inzicht, dat enkeling en samenleving geheel op elkander zijn aangewezen en voor elkander verantwoordelijkheid dragen, steeds meer door.

Deze ontwikkeling werd in onze tijd door een andere doorkruist. De ongeveneraarde bloei der natuurwetenschappen schiep een techniek, die niet alleen de economische wereldstructuur grondig wijzigde, maar bovendien allerlei problemen opwierp waartegen de mensheid ook geestelijk nog niet is opgewassen. De crisis, welke hieruit ontstond en aanvankelijk vooral als een crisis van politieke, economische en sociale aard werd gezien, bleek heel het Westerse cultuurleven te hebben aangetast en tenslotte brak het besef door, dat de crisis onzer eeuw de enkeling niet minder in alle vezelen zijner structuur raakt dan de gemeenschap.

Mede onder de nawerking van twee wereldoorlogen ziet de staat, als hoogste politieke organisatievorm der gemeenschap, zich voor opgekende taken geplaatst, die nog verzaard worden door de omstandigheid, dat evengoed als de crisis, waarin wij betrokken zijn, een wereldverschijnsel is, ook herstel van rust en welvaart in de wereld waarvan wij deel uitmaken, een aangelegenheid is, waarvoor de volken op elkander aangewezen en van elkander afhankelijk zijn.

Het is haast onvermijdelijk, dat uit deze situatie, product van allerlei factoren, een neiging tot collectivisme moest ontstaan, die enerzijds voedsel putte uit het verflammende gevoel, dat de enkele mens zo weinig vermag, anderzijds een gretige voedingsbodem bleek voor maatschappelijke stromingen als socialisme en communisme, die van ouds het collectivisme hebben gepredikt.

Juist onder deze omstandigheden acht de V.V.D. het haar plicht nadrukkelijk vast te stellen, dat zij de vrije menselijke geest beschouwt als de onuitputtelijke bron, waaruit de gemeenschap de krachten moet putten, zo voor haar stoffelijke als voor haar geestelijke welvaart. Stelt de V.V.D. dus ook in haar staatkundig streven de vrijheid van de menselijke persoonlijkheid op de voorgrond, zij erkent, dat uit het verband des geheels voor de enkeling gebondenheden voortvloeien, die hun rechtvaardiging hierin vinden, dat zij de, den mens naar zijn aard en bestemming toekomende vrijheid, rechtens en feitelijk verwezenlijken. Zij verstaat de vrijheid, die zij aldus voor de enkeling in de gemeenschap opeist, als de grootst mogelijke geestelijke, staatkundige en maatschappelijke vrijheid voor allen.

Alleen waar aan de menselijke persoonlijkheid vrijheid van ontwikkeling wordt gelaten, kan het verantwoordelijkheidsbesef van de enkeling zo voor het eigen bestaan als voor het welzijn der gemeenschap, waartoe hij behoort, worden aangekweekt, dat voor de instandhouding ener ware samenleving onmisbaar is. Het streven van de V.V.D. is daarom gericht op een politiek, die de zelfstandige kracht in het volksleven bevordert.

Het democratisch-parlementaire regeringsstelsel verzekert de enkeling die invloed op het gemeenschapsbestel, die het besef zijner verantwoordelijkheid daarvoor aankweekt. Ook op het terrein van het sociale leven dient het persoon-

lijk verantwoordelijkheidsgevoel bevordert te worden door het scheppen van organen, die ten deze zowel aan werkgevers als aan werknemers redelijke invloed verzekeren.

Slechts langs deze weg acht de V.V.D. het mogelijk, een samenleving op de grondslag van sociale rechtvaardigheid op te bouwen en in stand te houden.

ARTIKEL 5

„Op het terrein der stoffelijke welvaart streeft de Partij, met verwerping zo van de socialistische als van de individualistische economie, naar maatschappelijke verhoudingen, die sociaal gerechtvaardigd en economisch verantwoord zijn. Zij verwerpt derhalve de leer van het laissez faire laissez passer, die een ieder de vrijheid wil laten naar eigen goeddunken te handelen. Die leer moge aanvaardbaar zijn geweest voor een voorbijgegaan tijdperk in de maatschappelijke ontwikkeling, voor de huidige wereld is een vrijheid voor de enkeling, die geen verantwoordelijkheid tegenover anderen kent, niet langer te aanvaarden. Even onaanvaardbaar is echter een maatschappij, waarin de Staat alle macht tot zich zal hebben getrokken en aan de individuele mens alle vrijheid zal zijn ontnomen. De Partij wenst daarom te streven naar het juiste midden, naar een evenwicht tussen maatschappelijke en individuele factoren, omdat zij alleen daarin de mogelijkheid ziet voor de verwezenlijking ener ware vrijheid.”

Wanneer men dit artikel goed leest, dan treft daarin de verwerping van een dogmatische opvatting. In negatieve zin blijkt dit uit de afwijzing van de socialistische en de individualistische economie, in positieve zin uit het voorop stellen van „maatschappelijke verhoudingen, die sociaal gerechtvaardigd en economisch verantwoord zijn”. Dit laatste houdt in, dat een duidelijk doel geformuleerd is, maar dat de middelen die tot het doel zullen leiden telkenmale opnieuw overwogen en vastgesteld zullen moeten worden, naar gelang de maatschappelijke omstandigheden zich wijzigen. Hier wordt dus afstand gedaan van alles wat zweemt naar een conservatieve opvatting, maar wordt aanvaard, dat de structuur van de maatschappij bij voortdurende aanwijzingen onderhevig is en dat daaraan de praktische economische politiek telkenmale moet worden aangepast.

Wanneer wij het voorgaande zo hebben gesteld, dan moet daaraan worden toegevoegd, dat daaruit niet mag worden afgeleid, dat wij dus een beginselloze politiek zouden voorstaan, een politiek van: „zo de wind waait, zo waait mijn jasje”. Wij spraken over de praktische politiek en daaraan wensen wij ten grondslag te leggen een voortdurende aanpassing aan de steeds wisselende omstandigheden. Maar daarbij blijft het uitgangspunt, dat wij vertrouwen stellen in de opbouwende krachten en in de scheppingsdrang van de mens en dat wij van oordeel zijn, dat deze elementen zo goed mogelijk tot hun recht moeten komen. Wij wensen dus in beginsel voor de individuele mens zo veel mogelijk gelegenheid gelaten om zich te ontplooien en zijn initiatieven te verwerkelijken. Mede omdat wij het in overeenstemming achten met de natuur van de mens, dat hij in zijn vrijheid zo weinig mogelijk wordt geknot.

Geen vertrouwen hebben wij in een socialistisch systeem waarin een veel te zwaar accent wordt gelegd op de organen der gemeenschap. Deze organen zijn onpersoonlijk, hebben blijkens de historie steeds de neiging in zich eigen invloed en macht te vergroten en daardoor de invloed der individuele mensen te verkleinen. Een socialistisch systeem moet zo het initiatief van de individuele mens schaden, ja zelfs veelal doden, met het gevolg dat de vooruitgang der maatschappij ernstig zal worden geschaad. Immers dan zal er niet meer de beweging zijn, die wordt gebracht door het voortdurende voorwaarts streven der miljoenen, maar deze regelmatige ontwikkeling zal worden vervangen door het werken dier onpersoonlijke organen. Zeker, deze organen kunnen ook prestaties leveren, maar zal iemand kunnen menen, dat zij naar voren kunnen brengen wat gepresteerd kan worden door het veelvormige initiatief van de miljoenen der samenleving? Het ware dwaasheid te veronderstellen, dat het fonds van initiatief en inzicht dat in de

maatschappij aanwezig is, vervangen zou kunnen worden door ambtelijke organen. Het is de grote dwaling van het socialisme, om te menen, dat een leer wel sterker dan het leven kan zijn.

Vragen wij dus in beginsel vrijheid voor het streven van de mens, vals is het om de voorstelling te wekken, dat elkeen nu maar naar eigen goedgevoelens kunnen handelen. Het leven in gemeenschap legt nu eenmaal plichten op jegens die gemeenschap en de medemens.

De liberaal erkent die plichten krachtens zijn beginsel, dat respect voor de medemens in zich sluit en dus ook het rekening houden met hem. Zakenmensen hebben zich indertijd tegen sterk overheidsingrijpen verzet met de kreet: laissez faire, maar een liberaal beginsel is het nooit geweest. Het is eenvoudig onwaardig en in strijd met de feiten om dit te stellen.

En de liberaal van thans zou er ook niet aan kunnen denken om zulk laissez faire te prediken. Wel gaat hij van de individuele mens uit en vraagt hij voor deze zo groot mogelijke vrijheid, maar hij weet dat de gemeenschap gedwongen kan zijn aan het streven van de mens remmen aan te leggen en hij weet ook, dat de structuur van het economische leven daartoe evenzeer dwingen kan. Maar bij elke maatregel, die de overheid op economisch gebied moet nemen dient voorop te staan een zo krachtig mogelijk eerbiedigen van de vrijheid van de mens en een zo min mogelijk ingrijpen in het streven van de individu. Wanneer de overheid ingrijpt, dan dient zij enkele knooppunten van het economische leven te bezetten. Op zulk een wijze kan er een goede synthese worden gevonden tussen het belang der gemeenschap en de individuele mens, met behoud van de vrijheid voor de mens.

ARTIKEL 6

„De constitutioneel-parlementaire monarchie onder het nationaal Koningshuis van Oranje acht de Partij de meest hechte waarborg voor de vrijheid des volks. Zij stelt zich schrap tegen alles, wat naar ontarding der gezonde beginselen van deze regeringsvorm zweemt.

Tot die beginselen rekent zij in het bijzonder:

- 1. De onschendbaarheid der Kroon.*
- 2. De zelfstandige, volledige verantwoordelijkheid, zowel collectief als individueel, der ministers aan de Staten-Generaal, met uitsluiting, zowel in theorie als in praktijk, van iedere gedachte aan een mandaatsverhouding tussen de regering en de volksvertegenwoordiging.*
- 3. De erkenning der volledige zelfstandigheid, zo van ministers als van volksvertegenwoordigers, tegenover de staatkundige partij, waartoe zij behoren.*
- 4. De openbare behandeling van de publieke zaak.”*

In dit artikel is, in een notedop, de kern van de staatsrechtelijke organisatie en verhoudingen in ons land, zoals de V.V.D. die ziet, samengevat.

De constitutioneel-parlementaire monarchie onder het nationaal Koningshuis van Oranje vormt de grondpeiler van ons staatsbestel. Hetgeen daarna in dit artikel is opgesomd vormt de voorwaarden, welke, naar liberaal inzicht, noodzakelijk zijn om de juiste en goed-Nederlandse functionering van dit stelsel te verzekeren.

De erfelijk-monarchale staatsvorm biedt op zichzelf reeds een aantal duidelijk aanwijsbare voordelen, vooral door de stabiliserende werking, welke daarvan uitgaat. Zou niettemin, óók in onze kring, zuiver theoretisch, hierover verschil van mening nog mogelijk kunnen zijn, elk spoor van twijfel ontbreekt doordat dit Koningschap wordt uitgeoefend door een telg uit het Huis van Oranje.

De band tussen het Nederlandse volk en het Huis van Oranje is in een gezamenlijke historie van eeuwen, in een rusteloze strijd voor de staatkundige en geestelijke vrijheid gesmeed.

Oranje is het symbool van de eenheid der natie. Bij alle rampspoed en tegenslagen, welke het Nederlandse volk sedert 1940 tot op heden hebben getroffen, bij alles, wat wij verloren hebben (en dat is helaas veel!), is er toch die ene

grote zegen: Oranje is voor ons behouden gebleven en menselijkerwijs gesproken is de zuiver nationale erfopvolging, die enkele decennia geleden nog een heime-lijke zorg kon baren, voor jaren verzekerd.

Gelukkig het land, dat door zo sterke historische, geestelijke en persoonlijke banden met zijn Koningshuis verbonden is!

De Koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk. Met deze constructie, bij de grote liberale hervorming van 1848 — in zeer belangrijke mate Thorbecke's werk — in onze Grondwet vastgelegd, is, met de andere hervormingen betreffende de samenstelling van de Staten-Generaal en de instelling van het ontbindingsrecht des Konings, de juiste verhouding geschapen tussen de Koning, de ministers en de volksvertegenwoordiging.

Met die invoering van de Koninklijke onschendbaarheid en de ministeriële verantwoordelijkheid is de betekenis van het Koningschap niet verminderd, zoals men wel eens denkt, maar is het geplaatst buiten en boven de politieke strijd. De positie van het Koningschap is aldus ook staatsrechtelijk juist hechter gefundeerd en onvatbaar gemaakt voor critiek. Iedere Regeringsdaad is een daad van de onschendbare Koning en de verantwoordelijke minister(s).

Critiek van de Kamers treft de minister of het gehele Kabinet en een minister of een Kabinet, dat het vertrouwen van de Kamer niet meer heeft, gaat heen, tenzij de Koning(in) aanleiding vindt van zijn (haar) recht gebruik te maken de Staten-Generaal te ontbinden en aldus een nieuwe volksuitspraak te vragen.

Grote waarde wordt daarbij in onze kring gehecht aan de volledige zelfstandigheid en de eigen verantwoordelijkheid zowel van de ministers als van de Kamerleden, hetgeen dus elke mandaatsverhouding uitsluit.

Een Kamerlid, eenmaal gekozen, stemt „zonder last van of ruggespraak met hen, die benoemen”, zegt artikel 89 van de Grondwet. Hij bepaalt zijn houding in elk concreet geval naar eigen geweten. Een goed en verstandig Kamerlid zal het contact met zijn kiezers en met zijn partij zo goed mogelijk onderhouden, hij zal voor alle deskundige adviezen en voor alle gefundeerde klachten, van wie die ook mogen komen, open staan, maar zijn eigen vrije beslissing zal niemand, ook geen partijvergadering of partijbestuur, hem kunnen en mogen ontnemen.

Aan dit gezonde beginsel, waartegen vooral in socialistische kring nogal eens is gezondigd, wenst de V.V.D. onverkort vast te houden en hetzelfde geldt voor de verhouding tussen een minister en de hem geestverwante Kamerfractie en partij. Zij, die hun zitting nemen in een Kabinet afhankelijk stellen van een besluit van enigerlei partijinstantie, handelen tegen ons constitutionele gewoonterecht en werken mede aan een uitholling van hun zelfstandige positie.

Ministers, die menen, het vertrouwen van de hun geestverwante fractie niet of onvoldoende te bezitten, hebben zeker het recht heen te gaan, een plicht daartoe bestaat, zolang zij het vertrouwen van de Kamermeerderheid nog wel bezitten, echter even zeker niet. Zulk een besluit blijft geheel voor de eigen beslissing en de eigen verantwoordelijkheid van die ministers.

De uitsluiting van iedere mandaatsverhouding tussen de Regering en de Volksvertegenwoordiging brengt mede, dat een minister zich slechts in zoverre bij afwijkende verlangens van de Kamer zal neerleggen (amendementen, moties) als hij bij nadere overweging met zijn eigen, zelfstandige verantwoordelijkheid kan overeenbrengen. Kan hij dat laatste niet, dan zal hij de consequenties daaruit hebben te trekken.

Openbaarheid van behandeling van de publieke zaak tenslotte is, zoals Thorbecke reeds zo scherp heeft ingezien, het sluitstuk van ons democratisch parlementair systeem. Besloten vergaderingen (comité's-generaal) zonder dringende, aan het staatsbelang ontleende noodzaak, zijn in strijd met het gehele wezen van ons democratische staatsbestel. Het jongste verleden is daar om te bewijzen, dat de fracties van de V.V.D. daarvan bij voortdurend doordrongen zijn.

Handhaving van de juiste constitutionele verhoudingen naar alle zijden was en is een van de belangrijkste doelstellingen van de liberale politiek!

ARTIKEL 7

In de Rijksverhouding streeft de Partij met kracht naar een hervorming van het Koninkrijk tot een gemeenschap van gelijkwaardige delen, verenigd door de band der Kroon, eigen

meester bij de regeling hunner inwendige aangelegenheden, als eenheid optredende in alles, wat hun gemeenschappelijke belangen raakt.

Zij acht het voortbestaan van de culturele en economische banden tussen Nederland en de andere samenstellende delen, met erkenning van verkregen rechten en waarborgen voor de toekomst, in het belang van alle volkeren van het Rijk.

Dit artikel van het beginselprogramma behoeft geen nadere toelichting, aangezien het voor zichzelf spreekt; maar de uitwerking van het in dit artikel vervatte beginsel kan tot veel moeilijkheden aanleiding geven. Hierover uit te weiden in een nadere toelichting op het beginselprogramma zou echter misplaatst zijn. Veeleer is dit een vraag, die bij het werkprogramma aan de orde komt.

ARTIKEL 8

„Op het stuk van het buitenlands beleid verlangt de Partij medewerking aan iedere poging tot versteviging der internationale rechtsorde.

Begrijpende, dat recht zonder macht niet is te handhaven, erkent zij de noodzakelijkheid van de instandhouding, in samenwerking met de overzeese gebiedsdelen, ener modern toegeruste land-, zee- en luchtmacht, enerzijds ter rechtstreekse bescherming van alle gebiedsdelen, anderzijds ter deelneming aan acties van collectieve beveiliging.”

Als in artikel 8 van ons beginselprogramma staat, dat op het stuk van het buitenlands beleid de Partij medewerking verlangt aan iedere poging tot versteviging der internationale rechtsorde, dan is dat een uiting van een verlangen, dat diep in onze gedachtenwereld geworteld is. Onze partij baseert zich, zoals bij alle vraagstukken, op de bodem der realiteit, als zij daaraan toevoegt, dat zij begrijpt, dat recht zonder macht niet is te handhaven en dat zij de noodzakelijkheid erkent van de instandhouding, in samenwerking met de overzeese gebiedsdelen, van een modern toegeruste land-, zee- en luchtmacht, enerzijds ter rechtstreekse bescherming van alle gebiedsdelen, anderzijds ter deelneming aan acties van collectieve beveiliging.

Als pogingen tot versteviging der internationale rechtsorde beschouwt onze partij o.m. de unificering van het recht in de staten van de Benelux, het Charter van de rechten van de mens, zoals dat in de vergadering van de Assemblée van de Raad van Europa te Straatsburg naar voren is gebracht. Zo steunt zij ook de werkzaamheden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, zoals deze o.m. naar voren zijn gekomen in de veroordeling van de agressie in Korea. Zo wenst zij ook, dat de bevoegdheden van het Internationale Hof van Justitie, dat in het Vredespaleis te 's-Gravenhage gevestigd is, zodanig zijn, dat dit een verplicht rechterlijk college zal kunnen worden ter oplossing van alle internationale geschillen.

Intussen is de ontwikkeling op het gebied der internationale rechtsorde nog geenszins zover voortgeschreden, dat de noodzakelijke beveiligingsmaatregelen achterwege zouden mogen worden gelaten. De dreiging van agressie, welke zich in Europa evenzeer openbaart als deze in Korea tot uitbarsting is gekomen, brengt met zich mede, dat, in samenwerking met de landen van de Westerse Unie en in het kader van het Noord-Atlantisch Pact ook ons land zijn bijdrage levert op het gebied der defensie. Daartoe is het nodig, dat belangrijke bedragen ter beschikking worden gesteld om te geraken tot een moderne en goed toegeruste land-, zee- en luchtmacht. Hiermede wordt zowel aan onze nationale taak ter beveiliging, verdediging en handhaving van ons grondgebied voldaan, mede ter bescherming van de Christelijke waarden, de vrijheid en de rechtszekerheid, welke wij zo belangrijk achten, dat daarvoor ook zeer grote materiële offers gerechtvaardigd zijn. Hoewel in de huidige tijdsomstandigheden in het bijzonder de nadruk gelegd zal worden op de landstrijdkrachten ter bescherming van ons grondgebied in Europa, mag niet uit het oog verloren worden, dat ter bescherming van onze koopvaardijvloot ook voldoende aandacht besteed wordt aan onze zee-

strijdkrachten. De tweede wereldoorlog heeft getoond, van welke zeer grote betekenis juist deze koopvaardijvloot is geweest voor de bevrijding van ons vaderland en welke belangrijke plaats daarin de Nederlandse handelsschepen hebben vervuld.

Recht zonder macht is niet te handhaven. Als men, gelijk onze partij, voorstander is van de rechtsstaat, van de democratie, dan is deze koppeling een noodzakelijk iets.

Duidelijker dan wellicht ooit tevoren bracht de bevrijding van de Dictatoriale Macht, die geen enkel Recht erkende, na een korte bevrijdingsroes de overtuiging: **Recht is zonder Macht niet te handhaven.**

Want grote delen dezer wereld zijn nog niet ontvankelijk, nog niet rijp voor democratie. Niet alleen dat achterlijke rassen en volken in Azië en Afrika nog in volkomen feodale staat leven en nog generaties lang vrijheid en democratie als klanken moeten ondergaan, maar in plaats van de Staats- of Partij-Almacht van het Nazi-isme stelde zich en zelfs sterker en machtiger, de Partij-Almacht van het Communisme.

Het Recht en de Vrijheid, welke in de Democratie zijn belichaamd, kunnen zich noch middellijk noch onmiddellijk tegen dat Communisme handhaven, indien zij niet beschikken over MACHT.

De tragedie van het opbouwen van die Macht beleven wij reeds jarenlang.

Want hoewel de industriële Macht van de U.S.A., de Macht van de handelsvloeten, de Macht van de wetenschap (atoom-energie) en vooral ook de Macht van de christelijke overtuiging sterke afweermiddelen vormen, zijn zij als **dadelijk vernietigende Macht** niet opgewassen tegen het communistische oorlogs-potentieel.

Om dit gevaarlijke tekort aan Macht op te heffen, MOET de oplossing gezocht worden in een zo sterk mogelijke weermacht te land, ter zee en in de lucht.

Want het is nog steeds onbetwistbaar juist wat Emery Reves stelt in zijn Democratisch Manifest (pag. 33): „Wij moeten de democratie veilig stellen voor hen, die democratisch gezind zijn, en het is onze eerste democratische plicht om tegenover anti-democratische gedachten, bewegingen en krachten met anti-democratische methodes op te treden”.

En op pag. 103: „Geweld is een realiteit, die bestaat. Wij kunnen het niet ontkennen, wij kunnen niet „vrede” noemen de korte pozen, waarin toevallig niemand geweld gebruikt. In iedere periode, waarin geweld zich niet manifesteert, kunnen wij, zoals de dingen thans staan, zeker zijn dat het geweld zal terugkomen.

Slechts wanneer wij geweld **gebruiken**, wanneer wij duidelijk vastleggen wanneer het moet worden gebruikt en wanneer wij in al dergelijke gevallen zorgen, dat het **wordt** gebruikt, is er een kans, dat macht en geweld niet gebruikt zullen worden tegen onze instellingen, onze vrijheid en ons leven.

Slechts wanneer wij de macht in dienst stellen van het recht, kunnen wij hopen, dat zij niet tegen het recht zal worden gebezigd. Slechts wanneer wij geweld gebruiken om de vrede te handhaven, kunnen wij hopen, dat het niet tegen de vrede zal worden gebezigd”.

Vandaar dan ook dat onze partij de noodzakelijkheid erkent van zulk een Machtsmiddel ter uitoefening van Geweld.

Het is echter mogelijk dat de hierboven aangegeven omschrijving van artikel 8 niet geheel meer in overeenstemming is met de inmiddels veranderde omstandigheden. Want het is een open vraag of de tijd van de „sovereine” land-, zee- en luchtmacht, zoals in dit artikel eigenlijk nog wordt bedoeld, niet voorbij is.

Andermaal een aanhaling uit Reves' Manifest (pag. 49):

„Men moet kiezen: óf men houdt vast aan de conceptie van de nationale soevereine staat, welke noodzakelijkerwijs leiden moet tot isolatie, tot autarkie en uiteindelijk tot conflicten en oorlog, óf men wenst een internationale of op zijn minst continentale of regionale organisatie te bereiken, die de vrede kan verzekeren en de economische vooruitgang vergemakkelijken. In het laatste geval moet men zien los te komen uit de religie van het nationalisme en haar internationale gevolgen”.

Hier ligt o.i. voor ons land de oplossing.

Want wij dienen goed te beseffen, dat Nederland niet langer een wereldrijk

is, maar een klein stukje West Europa met in andere werelddelen nog een paar kleine delen van het koninkrijk.

De militaire medewerker aan ons weekblad „Vrijheid en Democratie” betoogde reeds in verscheidene artikelen, hoezeer de deelname aan de collectieve beveiliging voor ons hoofdzaak werd.

Weliswaar blijven ook ter rechtstreekse bescherming (o.a. tegen luchtlandingen en tegen de 5e colonne) machtsmiddelen nodig, doch de collectieve beveiliging domineert.

Daarom: een deugdelijke en zo sterk mogelijke weermacht moet, helaas, nog steeds als een noodzakelijkheid worden erkend.

ARTIKEL 9

„Als eerste en voornaamste waarborg der persoonlijke vrijheid vordert de Partij herstel en verdere ontwikkeling van de rechtsstaat. De wezenskenmerken daarvan ziet zij in het bijzonder in het beginsel van gelijkheid van recht voor alle staatsburgers, in de onverzwakte handhaving der staatsburgerlijke grondrechten en in de verzekering ener onafhankelijke rechtsbedeling, mede ter bescherming tegen ambtelijke willekeur.”

Een kort commentaar op artikel 9 van het Beginselprogram der Partij moge hier volgen. De eis, welke de Partij bij dit artikel stelt, houdt in herstel en verdere ontwikkeling van de rechtsstaat. Zij ziet daarin een eerste en voornaamste waarborg der persoonlijke vrijheid.

Wat is een Rechtsstaat? Dat is die staat, waarin de verhouding tussen overheid en onderdaan bepaald wordt door objectieve normen, gegrond op het harmonisch evenwicht tussen persoonlijk recht en sociale verplichtingen en waarin door de staat rechtsgrenzen erkend worden voor zijn competentie ten aanzien van individu en groep.

In de praktijk komt de Rechtsstaat in het bijzonder tot gelding door een onverzwakte handhaving der staatsburgerlijke grondrechten, door het artikel terecht als één der wezenskenmerken van de Rechtsstaat onderkend. Deze grondrechten zijn in de eerste plaats die, welke de geestelijke vrijheid waarborgen en kortweg kunnen worden aangeduid als vrijheid van godsdienst, van onderwijs en van drukpers. In de tweede plaats komen de grondrechten, welke de persoonlijke vrijheid garanderen. Daaronder valt allereerst de regel, dat niemand van zijn vrijheid mag worden beroofd, tenzij de wet anders bepaalt, dan op bevel van de rechter en onder opgaaf van redenen.

Vervolgens behoren tot deze categorie de onschendbaarheid der woning en het briefgeheim. De persoonlijke vrijheid wordt voorts gegarandeerd door de rechtsregel, dat niemand tegen zijn wil kan worden afgetrokken van de rechter, die de wet hem toekent, een rechtsvoorschrift, dat daarom met zoveel woorden in de Grondwet is opgenomen, omdat in tijden van crisis steeds weer is gegrepen naar het middel van speciale, voor de gelegenheid ingestelde, rechtsprekende organen. Buitendien vermeldt de Grondwet nog uitdrukkelijk, dat allen die zich op het grondgebied des Rijks bevinden, gelijke aanspraak hebben op bescherming van personen en goederen. In de derde plaats komen dan de waarborgen voor de staatkundige vrijheid, te weten het recht van vereniging en vergadering en het recht van petitie (indiening van verzoekschriften).

Eindelijk in de vierde plaats wordt een vermogensrecht gewaarborgd, in zoverre, dat onteigening slechts in het algemeen belang kan plaats vinden en dat daarvoor steeds schadeloosstelling moet worden toegekend.

Niet ten onrechte spreekt artikel 9 van het Beginselprogram van herstel van de Rechtsstaat. Enkele jaren van vreemde overheersing hadden de Rechtsstaat hier te lande als het ware weggevaagd. Het is niet mogelijk gebleken deze terstond te herstellen. Het steeds nog vigerende noodrecht heeft talloze wonden plekken achtergelaten. Ofschoon, behoudens enkele frappante uitzonderingen, het wettelijk

systeem weer meer en meer de handhaving van de vooroorlogse Rechtsstaat mogelijk maakt, zo wordt deze veeleer bedreigd door de geest, die als gevolg van de vreemde overheersing in ons volk gevaren is.

Zich daartegen te weer te stellen is een belangrijk doelwit voor onze Partij. In zeker niet mindere mate dient men oog te hebben voor de verdere ontwikkeling van de Rechtsstaat, waarbij alweer de grondrechten het eerst genoemd mogen worden. In internationaal verband wordt aan deze ontwikkeling hard gewerkt. De Verenigde Naties namen in December 1949 een Verklaring van de Rechten van de Mens aan en October vorig jaar werd te Rome in het verband der Europese Unie een Conventie van deze Rechten ondertekend. In de boezem der Verenigde Naties wordt aan het opstellen van zulk een Conventie gestadig gewerkt.

Op vele plaatsen worden de bestaande grondrechten gemoderniseerd en uitgebreid. In internationaal verband kan aan deze rechten een bijzondere betekenis worden verleend. Te wijzen valt b.v. op het recht van vrijheid van circulatie, dat ten aanzien van het persoonlijk verkeer naar en vanuit den vreemde tot belangrijke en kennelijk door onze regering niet geheel voorziene consequenties kan leiden. Een geheel nieuw arbeidsterrein werd ontsloten door het in overweging nemen der z.g. sociale grondrechten, waarvan het recht op arbeid het voornaamste is. De vraag, hoe een dergelijk recht door een individu tegenover de Staat kan worden afgedwongen — een omstandigheid, die tot nu toe tot de essentie der grondrechten behoorde — is echter nog nimmer afdoende opgelost. De waarde dezer grondrechten bleef daardoor meer declaratoir dan effectief.

Tenslotte vermeldt artikel 9 nog als wezenskenmerk van de Rechtsstaat de verzekering ener onafhankelijke rechtsbedeling, mede ter bescherming tegen ambtelijke willekeur. Zij die op de laatste woorden de nadruk leggen, zullen zich als vanzelf tot het nog onvoldoende opgeloste vraagstuk der administratieve rechtspraak aangetrokken gevoelen. In elk geval duidt het woord „onafhankelijk” op het verlangen, dat de rechtspraak over een ambtelijke beslissing niet in handen wordt gelegd van een hogere ambtelijke instantie. Helaas wijzen ook administratief-rechterlijke voorstellen van jongere datum, die verhoogde rechtsbescherming beogen, mede in deze richting. Het wil mij voorkomen, dat artikel 9 tegen deze tendentie duidelijk stelling neemt en met name eist, dat de rechtskrenking, welke in een ambtelijke beslissing kan zijn vervat, door een onafhankelijk rechterlijk orgaan moet kunnen worden beoordeeld.

ARTIKEL 10

„De Partij, overtuigd dat het gezin de kern vormt der maatschappij, verlangt dat niets worde nagelaten, dat de morele en materiële bescherming van het gezin kan versterken. Zij begeert gelijkstelling voor de wet van man en vrouw.”

Als in artikel 10 van ons Beginselprogram gezegd wordt, dat onze partij overtuigd is dat het gezin de kern der maatschappij vormt, dan uit zij zich hierover terecht op positieve wijze. Juist door de gezinnen, juist door het samenleven in kleinere gemeenschappen, waar men reeds de toetsing van elkaars meningen ondergaat, begrip kan leren krijgen voor standpunten van een ander, rekening dient te houden met wensen van anderen, kan de samenleving in grotere gemeenschappen, in een volk een buifengewoon nut hebben. Daarnaast is het voor het evenwicht in de verhoudingen in de mensenmaatschappij evenzeer juist, dat het gezin als de kern der maatschappij wordt beschouwd. Terecht verlangt onze partij dan ook, dat niets worde nagelaten, dat de morele en materiële bescherming van het gezin kan versterken. En uit dien hoofde begeert zij tevens gelijkstelling voor de wet van man en vrouw. De morele en materiële bescherming van het gezin wordt naar onze mening verkregen o.m. door de mogelijkheid dat gezinnen over redelijke woonruimte kunnen beschikken. De gedwongen samenwoning met alle bezwaren van dien moet zo spoedig mogelijk verdwijnen. Daarom wordt van de zijde van de V.V.D. met kracht bevorderd, dat woningbouw plaats heeft om aan de grote toeneming van onze bevolking het hoofd te bieden. In dit verband

mag er wel eens op gewezen worden, dat in vijftig jaar de Nederlandse bevolking meer dan verdubbeld is en omstreeks het jaar 1900 ongeveer 5 miljoen zielen telde tegen thans meer dan 11 miljoen.

De gevolgen, welke deze snelle vermeerdering van de bevolking heeft, spreken voor een ieder, die zich ook maar een ogenblik in de problemen verdiept. Aan de morele bescherming van het gezin kan naar onze smaak nog wel het een en ander verbeterd worden door ook de ouders het begrip van the public spirit bij te brengen. Verbetering van het peil van alle uitingen op het gebied van letterkunde, toneel, film en radio, in het bijzonder de laatste, welke zozeer een plaats heeft verkregen in het familieleven, spelen daarbij tevens een rol. Het verschaffen van zodanige werktijden, dat zoveel mogelijk de Christelijke en nationale feestdagen in gezinsverband gevierd kunnen worden, spruit ons inziens logisch uit bovengenoemde doelstelling voort.

Als wij de gelijkstelling voor de wet van man en vrouw naar voren brengen, dan is dat niet een holle phrase, maar een oprecht gemeende wens. Let wel: gelijkstelling en niet gelijkheid. Het is wel eens goed dit nadrukkelijk te zeggen, omdat op dit punt vaak verwarring heerst en men gelijkheid leest, waar gelijkstelling bedoeld wordt. Gelijkstelling voor de wet, zodat bv. de handelingsbevoegdheid van de gehuwde vrouw gelijk is aan die van de gehuwde man. Gelijkstelling bij benoemingen is evenzeer een uitvloeisel van de hierin naar voren gebrachte wensen.

ARTIKEL 11

„De Partij verlangt, dat de overheid aan de vraagstukken van het volksonderwijs, de volksopvoeding en de volksontwikkeling haar ernstige aandacht zal blijven schenken.

Zij erkent het beginsel van de vrijheid der ouders bij het kiezen van de school, waaraan zij de opvoeding hunner kinderen willen toevertrouwen.

Zij verlangt volstrekte handhaving der grondwettelijke financiële gelijkstelling van openbare en bijzondere lagere school.

De Partij acht de grote betekenis der openbare school, dat deze de strekking heeft te zijn de school van alle kinderen van het volk zonder onderscheid van richting. Zij beseft, dat, zal deze school weer de algemene volksschool worden, dit alleen zal kunnen geschieden krachtens het door de ouders vrijwillig geschonken vertrouwen.

Zij verlangt een beleid, dat aan de openbare school volledig recht doet wedervaren. Zij legt er daarbij de nadruk op, dat die school is enerzijds de school der principiële voorstanders van openbaar onderwijs, anderzijds de toevlucht der minderheden, die voor haar kinderen geen bijzonder onderwijs van eigen richting kunnen erlangen. Daarnaast begeert zij een zodanige inrichting der openbare school, dat deze haar aantrekkelijkheid voor velen, die in de latere jaren van die school zijn vervreemd, kan herkrijgen. Daarvoor acht zij het in de eerste plaats nodig, dat het beheer der openbare school wordt gelegd in handen van organen, samengesteld uit voorstanders van openbaar onderwijs. Voorts verlangt zij, dat ruime aandacht zal worden besteed aan de inschakeling van het ouderelement, opdat met de verlangens der ouders ten opzichte van onderwijs en opvoeding zoveel mogelijk rekening zal kunnen worden gehouden.

Zij ziet het doel van het onderwijs niet alleen in verstandelijke ontwikkeling en lichamelijke opvoeding, maar ook in karaktervorming en opvoeding tot staatsburger in een op christelijke grondslag berustende samenleving.

Met betrekking tot alle soorten van voortgezet onderwijs begeert zij, dat de kansen om aan dit onderwijs deel te hebben zoveel

mogelijk voor allen gelijk zullen zijn. Daarbij behoort tevens voor hen, die op oudere leeftijd voortgezet onderwijs wenssen te ontvangen, de gelegenheid daartoe op uren, die buiten de normale arbeidstijd vallen, te worden geboden.

Eindelijk worde de volksopvoeding buiten schoolverband, mede door steun aan volkshogescholen, jeugdorganisaties en arbeids-gemeenschappen, krachtig bevorderd."

Het onderwijs heeft altijd grote aandacht van ons volk gehad. Het moet immers de fundamenteën leggen, die het mogelijk maken, dat een ieders bekwaamheden en persoonlijkheid zo harmonisch mogelijk ontwikkeld worden, teneinde de jonge mens in de maatschappij een plaats te kunnen doen innemen, die enerzijds persoonlijke voldoening schept en anderzijds de gemeenschap als zodanig van het grootste nut is.

In het bijzonder in deze tijd, nu de sterk gestegen bevolkingsdichtheid grote problemen schept en Indonesië niet meer in die mate als voorheen onze jongeren zal opnemen, klemt de vraag of onze samenleving erin zal slagen een onderwijsstelsel met de daarbij behorende selectie methoden op te bouwen, die de natuurlijke gaven van de leerlingen de beste ontwikkelingskansen bieden.

De financiële omstandigheden van de economisch zwakkeren mogen daarbij geen beletsel vormen om ook hun zoveel mogelijk gelijke kansen te geven.

Ons overbevolkte land, dat zich tot het uiterste inspannt nieuwe welvaarts-mogelijkheden te scheppen door middel van een sterke industrialisatie, kan zich niet veroorloven jong intellect braak te laten liggen.

Ruime financiële tegemoetkoming van de overheid aan begaafde leerlingen, wier ouders de vereiste opleiding niet kunnen bekostigen, is naast een recht van de jongeren een kwestie van levensbehoud van het Nederlandse volk.

Het uiterste dient hier gedaan te worden omdat wij aan de internationale concurrentie slechts dan het hoofd zullen kunnen bieden als wij de kwaliteit van het vakmanschap voor hoofd- en handarbeiders zullen weten op te voeren.

Het voorgaande betekent niet zonder meer, dat in beginsel alle onderwijs kosteloos moet zijn, dat van de ouders geen financiële bijdrage gevraagd zou mogen worden.

In beginsel behoort de opvoeding der kinderen primair tot de taak der ouders. Het doen volgen van onderwijs is een onderdeel van die opvoeding. De verantwoordelijkheid van de ouders dient als regel ook tot uiting te komen in een financiële bijdrage, voor zover zij althans een belastbaar inkomen hebben.

Doch bij het vaststellen van deze bijdragen dient rekening te worden gehouden met de financiële draagkracht en het aantal schoolgaande kinderen. Voorts dienen de bijdragen in beginsel zo laag mogelijk te zijn, opdat zij niet in feite de toegangspoort versperren.

De V.V.D. ziet het scheppen van zoveel mogelijk gelijke ontwikkelingskansen voor een ieder als een van de belangrijkste punten van haar program en haar vertegenwoordigers laten geen gelegenheid voorbijgaan daarvoor het pleit te voeren.

De school is niet alleen onderwijs-instituut, zij verzorgt mede een deel van de opvoeding.

Is de gehele schoolstrijd niet het bewijs, dat ons volk zich hiervan altijd bewust is geweest?

De V.V.D. aanvaardt de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs in beginsel als juist en gaat uit van de gedachte, dat deze een geestelijke verrijking van ons volk kan betekenen.

Doch op de uitwerking van dit beginsel komt het aan. En dan heeft een meer dan dertigjarige ervaring met de Lager-Onderwijswet-1920 enerzijds het nadeel van een te grote versnippering aangetoond en anderzijds uitgewezen dat in feite de openbare lagere school op vele punten geen gelijkwaardige plaats heeft naast de bijzondere.

Zonder de pacificatie aan te tasten zou daaraan tegemoet gekomen kunnen worden. Met name geldt dit ten aanzien van de beheersvorm van de openbare school. De bijzondere school heeft een bestuur, dat al het mogelijke doet om de bloei van zijn school te bevorderen. Dat is zijn goed recht en zijn plicht.

Het bestuur van de openbare school wordt gevormd door het gemeentebestuur.

En wanneer zo'n gemeentebestuur in meerderheid niet geporteerd is voor openbaar onderwijs dan wel daar koel tegenover staat, ziet men in de praktijk maar al te vaak, dat de openbare school met onverschilligheid wordt behandeld, zo niet verwaarloosd.

Het is zeer wel mogelijk ook hier de ouders in te schakelen op een wijze, die het bovengenoemde bezwaar doet vervallen en toch de openbare school het karakter van overheidsschool doet behouden.

De voorstellen daartoe zijn door een aantal organisaties, waaronder de Vereniging „Volksonderwijs”, uitgewerkt en worden nu op het Ministerie van O., K. en W. bestudeerd.

Hoe zal men van de zijde van het bijzonder onderwijs op deze voorstellen reageren? Men zal zich aan die zijde bereid moeten tonen aan gerechtvaardigde verlangens van de voorstanders van het openbaar onderwijs tegemoet te komen.

Doortrekking van de financiële gelijkstelling naar andere takken van onderwijs is een wens, die sterk leeft bij de confessionele partijen. Deze partijen zouden die wens, onder bepaalde omstandigheden, kunnen doorzetten, omdat zij in de volksvertegenwoordiging de meerderheid hebben. Doch men zal van deze zijde goed doen een wijze gematigdheid te betrachten. In de eerste plaats door niet aan te sturen op het automatisme, zoals de Lager-Onderwijswet die kent. In de tweede plaats door niet aan te tasten de positie van het openbaar onderwijs als vluchtheuvel voor andersdenkenden in streken met een bevolking, welke overwegend één confessionele richting is toegeedaan.

Bij de behandeling van de Kweekschoolwet in de Tweede Kamer, begin Februari 1952, hebben de confessionele partijen bitter weinig blijk gegeven van erkenning van deze eigen plaats van het openbaar onderwijs door de aanvaarding van een amendement van de anti-revolutionaire afgevaardigde de heer Roosjen, waarin de bovengeschetste functie van het openbaar onderwijs wordt ontkend.

Men speelt op deze wijze een gevaarlijk spel. Het begrip kan niet slechts van één kant komen.

Wil de financiële gelijkstelling doorgevoerd worden voor de andere takken van onderwijs op basis van „pacificatie” dan zullen die partijen rekening moeten houden met de bovengenoemde vluchtheuvel-functie van het openbaar onderwijs, op straffe van de medewerking te verliezen van de grote minderheid in de Kamer, die het openbaar onderwijs een warm hart toedraagt.

Een juiste opvatting van de democratie houdt altijd in, dat de meerderheid rekening houdt met het standpunt van een belangrijke minderheid.

Naar de opvatting van de V.V.D. zal het gehele onderwijs zich voorts in dienst moeten stellen van de vorming van ons volk tot staatsburgers, die niet alleen hun rechten kennen, doch die zich niet minder bewust zijn van hun plichten. Van de lagere school tot het hoger onderwijs geldt hier de taak jonge mensen begrip bij te brengen voor de verantwoordelijkheid, die elkeen draagt voor de gemeenschap, waarin men leeft.

De vorming buiten schoolverband, zoals deze plaats vindt in de jeugdorganisatie, de volkshogescholen, de volksuniversiteiten e.a., hebben daarnaast de warme belangstelling en steun van onze vertegenwoordigers in openbare lichamen, omdat al deze organisaties belangrijk werk verrichten om het persoonlijke verantwoordelijkheidsgevoel van de mens te ontwikkelen, omdat zij fundamenteel er toe bijdragen geestelijke waarden, waaraan een cultuurvolk als het Nederlandse zo rijk is, over te dragen aan allen, die zich daarvoor open stellen.

ARTIKEL 12

„De Partij wenst de volle nadruk te leggen op de betekenis van de radio-uitzendingen voor volksontwikkeling en volksopvoeding. Zij zal op dit gebied streven naar een oplossing, die aan de uit het vrije particuliere initiatief voortgekomen, omroepverenigingen een zelfstandige plaats geeft en tevens waarborgen schept voor een onderlinge samenwerking ter verzorging van een algemeen programma, zodat door de uitzending van de algemene en bijzondere programma's de nationale cultuur tot uiting komt.”

Het radiovraagstuk betreft weliswaar niet een der vitale belangen van ons volksbestaan, maar toch een, waarvan de kanten diep insnijden in ons volksleven.

Niet alleen omdat de radio bijdraagt tot de veraangenaming en de ontspanning van het leven van duizenden landgenoten van allerlei leeftijd, intellectueel peil en maatschappelijk milieu, maar ook omdat hij een belangrijke bijdrage levert tot het geestelijke bestaan van ons volk en daardoor een factor is in onze cultuur. Geen sector onzer nationale cultuur, of hij is bij de radio betrokken: godsdienst, wetenschap, onderwijs, kunst, sport, amusement hebben belang bij de radio en de radio stelt belang in hen.

Dé radio — de term vraagt direct om ontleding. De radio heeft een technische kant — wij zullen er hier het zwijgen toe doen; een financiële — en deze raakt dan van terzijde ook de politiek; een politieke — en mede hierom wijdt ons beginselprogram er een paragraaf aan; een godsdienstig-geestelijke — en daarmee staat zij in ons land, waar religieuze overtuigingen en verschillen zulk een grote rol spelen in het politieke leven, wederom met de politiek in nauwe samenhang.

Door al deze omstandigheden is 't radiovraagstuk uiterst gecompliceerd geworden, meer dan in enig land het geval is. Maar daarom is het om te beginnen geheel er naast, wanneer men meent het te kunnen oplossen met de toestand in andere landen ten voorbeeld te stellen.

Zij die denken een oplossing aan de hand te doen met een: „waarom niet bij ons als de B.B.C. in Engeland?“, of iets dergelijks, tonen, dat zij allicht weinig van de B.B.C., maar zeer zeker weinig van onze vaderlandse radio-geschiedenis afweten. Door haar simplisme is de schijnbaar eenvoudige oplossing vaak de onmogelijkste.

Onze radiotoestanden — men moge ze gelukkig of ongelukkig, geslaagd of mislukt achten — zijn nu eenmaal niet buiten de algemene toestanden en verhoudingen tot stand gekomen en hebben hun verleden, waarin ze geworteld zijn en waardoor ze mede worden bepaald. Wij hebben politieke verhoudingen, waarin factoren, die elders weinig met de politiek te doen hebben, een grote rol spelen; wij hebben een politiek, die in sterke mate door godsdienstige en kerkelijke situaties wordt beïnvloed. Nog eens: men kan het betreuren, dat dit in zo sterke mate het geval is, maar wij hebben deze situatie te aanvaarden, en daarmee de betekenis, die zij heeft voor het vraagstuk van de radio.

Voor een partij als de V.V.D. is haar standpunt ten aanzien van dat vraagstuk in veel opzichten heel wat moeilijker dan voor een partij als de K.V.P., de P.v.d.A. en — tot op zekere hoogte — die der anti-revolutionairen en christelijk-historischen. De K.V.P. kan de verspreiding harer beginselen (in wijde zin) zonder meer, zij het dan onder bepaalde waarborgen, overlaten aan de K.R.O.; de P.v.d.A. kan dit doen ten aanzien van de V.A.R.A. De anti-revolutionairen hebben in de N.C.R.V. een spreekbuis, die, zonder dat zij in allen deele het anti-revolutionaire geluid weergeeft, toch als een uiterst bruikbaar propagandamiddel hunner beginselen — wederom in de ruimste zin — kan worden beschouwd en ongeveer hetzelfde kan gezegd worden van de aanhangers van de beginselen der C.H.U., al gaan hier de politieke partij en de haar naast staande omroepverenigingen al wat meer uiteen. Al deze dingen gelden echter in de verste verte niet voor de V.V.D. Zij heeft geen „eigen“ omroep. Haar beginselen brengen mee, dat zij zich niet met religieuze of kerkelijke bewegingen direct of indirect kan associëren. Aan de andere kant verzet zij zich uit beginsel tegen zuiver politieke omroepen.

Ongetwijfeld zal de A.V.R.O. vele leden hebben, die de beginselen der V.V.D. zijn toegedaan, maar haar aanhang bestaat toch zeker niet voor het grootste gedeelte uit liberale democraten; bovendien, de A.V.R.O. is geen politiek gekleurde omroepvereniging en heeft dit — van zijn standpunt terecht — ook nooit willen zijn. Iets dergelijks geldt, met de nodige wijzigingen, voor de V.P.R.O., die zijn leden en luisteraars telt onder allerlei richtingen en partijen, zodat het b.v. wel uiterst moeilijk zou zijn uit te maken of de V.V.D. dan wel de P.v.d.A. de meeste van zijn aanhangers levert.

Het is om meer dan één reden begrijpelijk, dat de radioparagraaf onzer partij ervan spreekt, te willen streven naar een oplossing, die aan de uit het particulier initiatief voortgekomen omroeporganisaties een zelfstandige plaats geeft. Er valt op de bestaande toestand, waarbij omroepverenigingen practisch de omroep uitmaken, het een en ander af te dingen.

Het is niet nodig hier dit contra breed uit te meten; wie enigszins in de geschiedenis van de omroep thuis is, weet van allerlei nadelen, die aan het stelsel verbonden zijn: van onderlinge naijver, althans gebrek aan samenwerking; van een tekort aan efficiëntie — men denke aan de talrijke doublures op allerlei gebied,

organisatorisch en programmatisch (al is hierbij, door onbekendheid, bij de critici ook vaak 'n deel overdrijving aanwezig); van een vaak hinderlijke propaganda en reclame voor eigen zaak over alle linies; over een tekort aan uiting van nationale eenheid, waarmee wij langzamerhand vertrouwd zijn geworden, maar die ons kan hinderen, wanneer wij denken aan de indruk, die het naar buiten maakt. Het zal de buitenstaander wel altijd een raadsel blijven, waarom allerlei neutrale onderwerpen door 4 of 5 verschillende omroepen op practisch toch niet of weinig verschillende wijze moeten behandeld worden; waarom de religieuze, politieke en culturele verdeeldheden van ons volk op zo hoorbare wijze moeten worden uitgedragen. Al is dan veel in deze dingen begrijpelijk, en daarmee ook wel verdedigbaar; wij herinneren aan wat wij in het begin van dit artikel zeiden. Dat de omroep werd wat hij geworden is, is nu eenmaal meer dan bloot toeval en heeft ook zijn redelijke zin. Vandaar dat de gedachte ener nationale omroep, zoals die kort na de bevrijding werd gepropageerd, weinig kansen heeft gemaakt om verwerkelijk te worden.

Onder datgene, wat in ons omroepbestel ongetwijfeld op de creditzijde moet worden geboekt, is, dat het resultaat is van vrij particulier initiatief. Hierop mag terecht nadruk worden gelegd. Van den beginne hebben mensen in steeds toenemende getale, zonder aandrang van overheidswege, 'alle risico op zich nemend, zich in een omroepvereniging georganiseerd op grond van hun overtuiging of persoonlijke voorkeur, en hebben zij ondernemingsgeest en stuwkracht eraan gegeven. De vaak zeer geringe penningen van zeer velen hebben grote ondernemingen gefinancierd, jaren — de moeilijkste jaren — lang, zonder enige financiële steun van overheidswege. De omroepverenigingen hebben in haar organisaties, haar gebouwen, haar outillage en haar programma's de groei van het omroepwezen meegemaakt en bijgehouden; zij hebben, van welke politieke kleur zij overigens waren, de waarde gedemonstreerd van het vrije initiatief en de vrije concurrentie.

Het is alleszins begrijpelijk, dat 'n aanhanger van de beginselen der V.V.D. dit alles met welgevallen beschouwt en deze ontwikkelingsgang wil steunen. Dit is dan de positieve zijde van de waardering; de negatieve, die ook gewicht in de schaal legt, wordt gevormd door die afwezigheid, althans die geringe aanwezigheid, van overheidsinmenging en staatsgebondenheid.

Een omroep, die op enigerlei wijze staatsomroep is, verliest in gelijke mate haar vrijheid en zelfstandigheid; afkeer van enige vorm van nationalisatie brengt mee gehechtheid aan haar tegendeel: het vrije bedrijf. Ongetwijfeld: een nationale omroep is nog geen staatsomroep, en zijn voorstanders hebben dit laatste ook nooit gewild. Maar de vrees is niet denkbeeldig, dat een nationale omroep, los van het vrije omroepwezen, een stap op de weg naar staatsomroep zou kunnen worden. Zo men waarborgen vraagt voor de handhaving der verscheidenheid in ons staatkundig, maatschappelijk, geestelijk, cultureel leven — een verscheidenheid, die er is en die wij ook niet zouden willen missen — de samenstelling van ons omroepstelsel op de grondslag van vrije, zelfstandige omroepverenigingen is een van die waarborgen.

Wij gebruikten daar het woord vrije concurrentie. Strikt genomen is zij uit de tijd; wij verstaan er hier dan ook wat anders onder dan die ongebreidelde concurrentie, die zeker wel niemand op omroepgebied zal willen verdedigen. Meer dan dit: samenwerking, bundeling van krachten en vormgeving waar dit maar mogelijk is, zal de V.V.D. ook op radiogebied voorstaan en bevorderen. Die samenwerking is er, maar zij kan nog heel wat worden verbeterd zonder dat vrijheid en zelfstandigheid behoeven te worden prijsgegeven. Zij is nodig uit financieel en technisch oogpunt, ook vanuit dat van het cultureel belang en van onze nationale eenheid. Deze eenheid is niet gediend bij bagatellisering van verschillen, geforceerd samengaan, samenwerking tegen heug en meug, op bevel of volgens maatregel van hogerhand.

Ware samenwerking groeit en wordt niet gefabriceerd, is natuurlijk en niet kunstmatig. Maar wel moet gezorgd worden, dat omstandigheden en levensvoorwaarden er op gericht zijn, dat die samenwerking inderdaad kan groeien, zo dat er komt een minimum van krachtsverspilling en een maximum van gezonde coöperatie. Natuurlijk blijven er altijd gebieden, waarop samenwerking uitgesloten is, omdat zij het meest eigene van beginselen, overtuigingen, idealen, van

geestelijke en maatschappelijke verworvenheid omsluiten, zoals dat in de onderscheiden omroepen tot uiting komt.

Maar even zeker is het, dat er een brede strook bestaat, waar samenwerking mogelijk en nodig is, zowel ten bate van het omroepwezen zelf als van onze nationale eenheid, die waarlijk niet zó hecht is, dat zij zich onbepaalde verbijzonderingen kan permitteren. Concreet gezegd: daar moet blijven, en steeds meer tot ontwikkeling worden gebracht, een gezamenlijk en hierdoor algemeen programma. Dit is minder eenvoudig dan het vele buitenstaanders wel lijkt; nochtans achten wij het wenselijk en nodig, óók mogelijk. Pogingen er toe in het verleden hebben gering resultaat opgeleverd; het algemeen programma in de jaren '30—'40 was geen succes. En men kan moeilijk volhouden, dat met wat tegenwoordig als gezamenlijk programma geboden wordt het non plus ultra op dit gebied is bereikt. Maar evengoed als de bijzondere programma's haar onaantastbare bestaansrecht hebben, heeft een algemeen program dit. Want eerst in wisselwerking tussen beide zal onze nationale cultuur tot haar recht kunnen komen.

Wie van het bovenstaande kennis heeft willen nemen, zal misschien bemerkt hebben, dat niet opzettelijk gehandeld is over de aanhef van onze radioparagraaf. Die aanhef geeft evenwel duidelijk een aanwijzing in een bepaalde richting. Volksontwikkeling en volksopvoeding bestrijken in haar combinatie een breed gebied, maar dat toch zeer bepaalde eisen stelt. De bestaande omroepverenigingen hebben veelszins op lofwaardige wijze aan deze eisen beantwoord, maar wie zal ontkennen, dat verbetering in deze nog mogelijk is?

Er wordt nog al eens het een en ander door de aether gehoord, dat noch de volksontwikkeling door middel van zuivere, objectieve voorlichting, noch de volksopvoeding dient. Hier valt nog het een en ander te doen. En dan bij voorkeur niet door overheidsbemoeying of bevoogding van staatswege, maar door een zuivere en alzijdige ontplooiing van het vrije particuliere initiatief, een taak die op de weg der omroepverenigingen ligt. Die bevorderd kan worden wanneer open samenwerking hun beste krachten vrijmaakt — onze nationale cultuur kan er slechts wel bij varen.

ARTIKEL 13

„De Partij beseft, dat in elke machtsconcentratie, op welk gebied ook, gevaren liggen besloten voor de vrijheid. Daarom streeft zij op het terrein van staatkundige en maatschappelijke werkzaamheid naar decentralisatie. Zij is diep doordrongen van de levenwekkende kracht, die uitgaat van gewestelijke en plaatselijke zelfstandigheid. Zij acht de eigen werkzaamheid der burgerij in kleinere gemeenschappen een der meest doeltreffende middelen van opvoeding tot burgerzin. Zij ziet uit dezelfde overwegingen in de ontwikkeling van nieuwe vormen van functionele decentralisatie een stap naar de oplossing van de steeds meer rijpende vraag, hoe voorkomen kan worden, dat het gemeenschapsbesef verdwijnt en de individuële mens zich verloren waant in de massa.”

Als in artikel 13 van ons beginselprogramma gezegd wordt, dat onze Partij beseft, dat in elke machtsconcentratie, op welk gebied ook, gevaren besloten liggen voor de vrijheid, dan volgt daaruit dat zij daarom op het terrein van staatkundige en maatschappelijke werkzaamheid streeft naar decentralisatie.

Zij handelt ook geheel in de geest van de schepper van de Provinciale Wet en de Gemeentewet, Thorbecke, als zij zich diep doordrongen voelt van de levenwekkende kracht, die uitgaat van gewestelijke en plaatselijke zelfstandigheid. De uitbreiding van de taak van de Provinciale Staten, zoals deze bij de laatste wetswijziging tot stand is gekomen, wordt dan ook harerzijds van harte toegejuicht. Evenzeer propageert zij met kracht de plaats welke de gemeenteraden in ons staatkundig bestel innemen en plaatst zij zich bij voortduring op het standpunt, waarop telkens de aandacht gevestigd dient te worden, dat de gemeenteraden, gelijk in de Gemeentewet uitdrukkelijk vermeld staat, aan het hoofd der Gemeente staan.

Daarom waarschuwt de partij tegen een dusdanige verschuiving van bevoegd-

heden van de gemeenteraden naar de colleges van burgemeester en wethouders dat de invloed der gemeenteraden zou worden uitgehold, en dat zij geplaatst zouden kunnen worden voor voldongen feiten waaraan dus niets meer te veranderen zou zijn.

Met grote kracht komt de partij ook bij voortdoring op tegen de uitholling van de invloed der gemeenteraden van bovenaf. Telkens weer hebben wij moeten waarnemen hoe door de centrale overheid wordt geraakt aan het grote goed der gemeentelijke zelfstandigheid. Tegen deze tendenzen verzet onze partij zich uit beginsel en dan met alle kracht. Zij weet, dat centralisatie zou betekenen, dat de belangrijkste elementen, die aan ons staatkundige leven vorm en kleur geven, zouden verdwijnen en dat de kracht der plaatselijke gemeenschappen voor onze nationale samenleving zou teloor gaan. Zij weet ook dat bij centralisatie mede verloren zouden gaan het verantwoordelijkheidsbesef jegens al hetgeen de plaatselijke gemeenschap raakt. Onze strijd voor plaatselijke zelfstandigheid, en dit geldt ook voor gewestelijke zelfstandigheid, is daarom een strijd voor belangrijke cultuurwaarden. Mogen velen dit zo zien.

Als in artikel 13 van ons Beginselprogram voorts wordt gesteld, dat wij de eigen werkzaamheid der burgerij in kleinere gemeenschappen een der meest doeltreffende middelen van opvoeding tot burgerzin achten, dan volgt o.i. hieruit, dat gesteund en bevorderd dient te worden, de wijkgemeenschapsgedachte en het initiatief op particulier gebied van de burgerij.

Als de partij tenslotte in dit artikel stelt, dat zij uit de zelfde overwegingen in de ontwikkeling van nieuwe vormen van functionele decentralisatie een stap naar de oplossing ziet van de steeds nijpende vraag, hoe voorkomen kan worden, dat het gemeenschapsbesef verdwijnt en de individuele mens zich verloren waant in de massa, dan is daarmede een der kernvraagstukken van deze tijd aangesneden, welke onze partij langs deze weg wil benaderen en juist door het vormen van de kleinere gemeenschappen, b.v. wijkgemeenschappen, wil trachten op te lossen. De zelfwerkzaamheid der burgerij in allerlei verenigingen van algemeen nut op verschillende terreinen des levens kan hiertoe in sterke mate bijdragen. Daarmede wordt tevens het verantwoordelijkheidsbesef, dat in de gedachtenwereld van de V.V.D. een zo grote plaats inneemt, gediend.

Verder is het onze overtuiging, dat uit dit initiatief nieuwe denkbeelden worden geboren en tevens ontvangt de bij de mens bestaande innerlijke drang tot opbouw en het zich geven voor een goede zaak er de meest krachtige stimulansen door. Daardoor wordt tevens de mogelijkheid van levensvreugde en vreugde in de arbeid verhoogd.

Laten wij er tot slot op wijzen, dat het zich inzetten voor zaken van algemeen belang in particuliere verenigingen van groot belang is voor het doen kennen van hen, die bereid zijn zich daarvoor de nodige offers te getroosten en die de nodige bekwaamheid bezitten. Langs deze weg kunnen dus zij naar voren komen, die later door de gemeenschap waardig gekeurd zullen worden een plaats in te nemen in de vertegenwoordigende lichamen. De maatschappij zelf en haar rijkdom aan verenigingen leert ons dus de mensen kennen, die wij als onze vertrouwensmensen en instellingen leeren voren zullen kunnen brengen.

ARTIKEL 14

„Zich plaatsende op de bodem der werkelijkheid begrijpt de Partij, dat de drijfveer van het eigenbelang te allen tijde in alle groepen der samenleving een belangrijke factor zal blijven.

Zij acht ieder streven naar hervorming, dat met deze waarheid geen rekening houdt, tot mislukking gedoemd. De mening, dat in een maatschappij, gebaseerd op afschaffing van het privaatsbezit der productiemiddelen, het eigenbelang geen of althans slechts een ondergeschikte rol zou spelen, beschouwt zij als een dwaling. Het eigenbelang is enerzijds een machtige hefboom voor vergroting van welvaart, anderzijds een gevaar voor verdrukking van de ene mens of de ene groep van mensen door de andere. Het streven behoort er daarom op te zijn gericht door doelmatige organisatie de goede werking van het eigenbelang te behouden en de schadelijke werking te beperken.”

Niets kan tot groter ongelukken leiden dan het voorbijzien van de werkelijkheid. Men kan allerlei bezwaren aanvoeren, die aan het nastreven van het eigenbelang kunnen kleven, niettemin blijkt in de werkelijkheid, dat het steeds de drijfveer is bij het handelen der mensen. Dit is in het verleden zo geweest, het blijkt steeds weer in het heden, en er is geen deugdzame reden aan te voeren, waarom het in de toekomst anders zou zijn.

Laten wij bij de beoordeling van het eigenbelang overigens ook twee dingen niet vergeten. Allereerst kan de vraag worden gesteld, wat de plaats van het eigenbelang zou moeten innemen, wanneer dit zou worden uitgeschakeld.

Is het niet de motor, die de mens telkenmale weer tot groter prestaties aanspoort? En wel tot prestaties, welke de maatschappij telkens weer verder vooruit hebben gestuwd en het bestaan van een steeds groeiende bevolking ook bij voortduring op hoger niveau hebben gebracht? Welke motor zou hiervoor in de plaats gesteld kunnen worden, zo men al in staat zou zijn het eigenbelang te doen verdwijnen? Want behoort het eigenbelang niet tot het wezen der menselijke natuur? Daarbij komt, dat men dit eigenbelang nooit mag verwarren met persoonlijk egoïsme. Dat persoonlijk egoïsme veroordelen wij, maar nastreven van het eigenbelang doet zich over het algemeen niet voor als een najagen van direct persoonlijk belang. Onze samenleving is niet een geheel van enkelingen, maar het gezin vormt er de grondslag van. Het leven der mensen speelt zich voornamelijk af in het gezin en het nastreven van het eigenbelang uit zich altijd in een streven om de plaats van het gezin te verbeteren. Dit dient men voor een juiste beoordeling van de zedelijke waarde van het eigenbelang steeds in het oog te houden.

Daar wij dus van mening zijn, dat het nastreven van het eigenbelang inhaerent is aan de menselijke natuur, staan wij tevens op het standpunt, dat deze eigenschap niet uitgeschakeld kan worden door wijziging te brengen in de grondslagen onzer maatschappelijke ordening. Men heeft hier te doen met grootheden van geheel verschillende orde, die derhalve niet in staat zijn elkaar uit te schakelen.

Erkennen wij dus enerzijds, dat het nastreven van het eigenbelang van grote waarde is voor de maatschappelijke ontwikkeling, anderzijds zien wij niet voorbij, dat niet een ieder de grenzen in acht weet te nemen, die voor een behoorlijke handelwijze nodig zijn. Er zijn er, die niet beseffen, dat het leven in gemeenschap plichten oplegt jegens de gemeenschap en jegens de medemens. Niet elkeen belijdt in het dagelijks leven het gebod der christelijke naastenliefde.

De liberaal wenst voor die gevallen voorziening. Immers, de liberaal kan een ongebreideld streven van het individu, dat door zijn mateloosheid zijn medemens en het algemeen belang schaadt, niet aanvaarden. Om die reden is in de laatste zin van het programmpunt uitgesproken, dat gezocht moet worden naar een synthese waardoor de goede werking van het eigenbelang kan worden behouden, maar tevens de schadelijke werking wordt beperkt. Dit is een standpunt, dat recht doet wedervaren aan hetgeen de individuele mens behoeft, en houdt tevens de waarborgen in, dat eventuele schadelijke werking wordt vermeden.

ARTIKEL 15

„Naar het oordeel der Partij liggen in het private eigendomsrecht op zichzelf geen maatschappelijke gevaren, doch spruiten deze voort uit de wijze, waarop het wordt uitgeoefend.

De begeerte naar eigen bezit is te zeer verbonden met de natuur van de mens dan dat het mogelijk zou zijn het particuliere eigendomsrecht te missen. Het eigendomsrecht is echter geen onveranderlijke grootheid. De wijze, waarop het mag worden uitgeoefend, behoort voortdurend aangepast te worden aan de maatschappelijke ontwikkeling. Daarbij is in het oog te houden, dat iedere vergroting der mogelijkheid voor alle groepen van het volk, om zich eigen bezit te verwerven, een bijdrage vormt tot vergroting der stabiliteit van de maatschappelijke verhoudingen.”

Ook in dit artikel zien wij een synthese tussen de behoefte van de individuele mens en het algemeen belang. Aan de ene zijde zien wij de begeerte naar eigen bezit, die in de mens leeft, aan de andere kant stelt de gemeenschap haar eisen. Zo zal het als een kwaad moeten worden beschouwd wanneer iemand, die belang-

rijke eigendommen bezit, nalatig is om die behoorlijk te exploiteren en daardoor aan de maatschappij grote schade toebrengt. Ook eigendom, dat aan de mens toebehoort, mag men niet zien als iets waarmee naar willekeur kan worden gehandeld of niet gehandeld. Steeds dienen wij te bedenken, dat wij mensen leden ener gemeenschap zijn en dat zulks ons plichten oplegt, ook met betrekking tot de aanwending van datgene, wat wij ons eigendom mogen noemen. Wie zulks niet begrijpt, zondigt jegens de gemeenschap.

Wanneer wij nu het artikel nauwkeurig lezen, dan zien wij dat twee elementen zijn aangegeven, die eigendom rechtvaardigen. Over het eerste — dat het hebben van eigendom een natuurlijke behoefte van de mens is — spraken wij reeds.

In het tweede gedeelte van het artikel wordt gesproken over het verwerven van bezit als een bijdrage tot vergroting der stabiliteit van de maatschappelijke verhoudingen. Hier is dus een maatschappelijk motief — wij zouden willen zeggen een doelmatigheidsmotief — aan de orde. Het lijkt ons goed deze zijde van het vraagstuk nog in iets ruimer verband te plaatsen; want dan zal duidelijk zijn hoe het hebben van eigendom regelrecht voortvloeit uit onze beginselen.

Wij wijzen er dan op, dat voor ons het uitgangspunt vormt de vrije mens, die zelf verantwoordelijkheid draagt voor zijn eigen bestaan. Wij wijzen af de gedachte, dat de verantwoordelijkheid voor het bestaan der mensen zou worden gedragen door de gemeenschap. Dat zou slappe mensen kweken en bovendien achten wij het in overeenstemming met de waardigheid van de mens, dat hij de verantwoordelijkheid voor zijn bestaan ook zelf draagt. Indien men echter hiervan uit gaat, dan moet men ook de mens de gelegenheid laten voor zich zelf te zorgen. Dan zal men hem de kans moeten laten de hem ter beschikking staande middelen zo aan te wenden als hij voor zich zelf goed oordeelt.

Maar bovendien zal men hem de vruchten van zijn arbeid ook moeten laten, d.w.z. hij moet gelegenheid hebben om eigendom te vormen en te behouden.

Wanneer wij dan nu nog enige opmerkingen willen maken over de laatste zin van het onderhavige artikel, dan willen wij er op wijzen, dat het vormen van eigendom niet alleen mogelijk moet zijn voor een groep bevoorrechten in de samenleving. Het streven moet er op gericht zijn, dat zo veel mogelijk groepen der bevolking bezit kunnen verwerven. Dit is een eis van sociale rechtvaardigheid; elke mens heeft het recht bezit te verwerven, maar tevens is het noodzakelijk voor het vergroten van de stabiliteit der maatschappelijke verhoudingen. De historie immers heeft geleerd, dat zij, die over enig bezit beschikken, steeds kiezen voor een geleidelijke ontwikkeling en niet voor de revolutie met alle ellenden, die daaraan verbonden zijn.

Het liberalisme kiest voor evolutie en niet voor revolutie.

ARTIKEL 16

„Overtuigd van de betrekkelijkheid van alle maatschappelijke verhoudingen, ziet de Partij ook de huidige toestand als een fase in de historische ontwikkeling. Kenmerkend voor de ontwikkeling sedert het eind der vorige eeuw acht zij de geleidelijke verdringing van het extreme individualisme door toenemende organisatie. De Partij gelooft, dat deze organisatie haar doel het beste zal bereiken, wanneer zij opkomt uit het vrije maatschappelijke leven. De overheid heeft daarom vóór alles de vrije ontwikkeling der in de maatschappij opgekomen organisaties te bevorderen. Erkennende, dat het ingrijpen der overheid in de tegenwoordige maatschappelijke verhoudingen niet kan worden gemist, oordeelt de Partij tevens, dat het doel van het overheidsbeleid moet zijn rechtstreekse overheidsbemoeying zoveel mogelijk overbodig te maken, opdat de overheid zich op de duur zal kunnen beperken tot een taak van toezicht, waarbij zij als hoedster van het algemeen belang corrigerend ingrijpt, wanneer maatschappelijke organisaties, door te eenzijdig te letten op het groepsbelang, het algemeen belang dreigen te schaden.”

In dit artikel is met zoveel woorden uiteengezet, hoe wij, liberalen, de maatschappij in voortdurende ontwikkeling zien. Geen heimwee blijkt eruit naar wat

vergaan is, maar wel het inzicht om te aanvaarden wat gegroeid is en de wens om de maatschappelijke vormen, die zich hebben baangebrokeu, in te passen in het kader van het algemeen belang.

De maatschappelijke structuur van thans verschilt wel hemelsbreed van die der vorige eeuw. Stonden destijds werkgever en werknemer alleen, sedert de laatste decennia der 19e eeuw heeft zich in hun positie een radicale verandering voltrokken. Dank zij de strijd van de liberaal Mr. S. van Houten werd in 1872 het zogenaamde coalitieverbod opgeheven en konden de werknemers zich dus vrijelijk gaan organiseren. Welk een gebruik hebben deze daarvan gemaakt! Het aantal leden der grote vakcentrales is ongeveer 920.000. En welk een invloed hebben deze organisaties niet gehad in de strijd voor de verbetering van de positie der arbeiders en welke waarde hebben zij ook niet voor de geestelijke verheffing harer leden. Maatschappelijk gezien zijn zij daarenboven een machtsfactor geworden, die van uitermate grote betekenis is bij de vaststelling der arbeidsvoorwaarden. Zeker moet ook worden gesteld, dat zij ook politiek grote invloed hebben gekregen. Haar standpunt, menigmaal beslissend over de vraag of een massale staking zal uitbreken dan wel een ongestoorde voortzetting van de arbeid gewaarborgd zal zijn, is dus van cardinale betekenis voor de economische en politieke ontwikkeling.

Tegenover de ontwikkeling van de organisatie der arbeiders staat die der werkgevers. Het gevolg hiervan is, dat op de arbeidsmarkt niet meer individuele werkgevers en werknemers tegenover elkaar staan, maar de organisaties van beide zijden. De arbeidsbetrekkingen worden niet meer geregeld door arbeidsovereenkomsten tussen één werkgever en één werknemer, maar bepaald door collectieve arbeidscontracten.

Met dankbaarheid mag er gewag van worden gemaakt, dat de verhoudingen tussen de organisaties van werkgevers en werknemers in de loop der tijden belangrijke wijzigingen hebben ondergaan. Was voorheen de tegenstelling het hoofdmotief, na de bevrijding hebben wij een andere ontwikkeling te zien gekregen en zijn werkgeversorganisaties en organisaties van werknemers tezamen gekomen in een orgaan van voortdurend overleg: de Stichting van de Arbeid.

De ondernemers hebben niet alleen aansluiting gezocht ten einde zich tegenover de arbeiders ook een machtspositie te verwerven. Ook motieven, samenhangende met de economische structuur onzer samenleving hebben daartoe gepocht. Het samengaan door middel van ondernemersovereenkomsten kan niet alleen worden gezien, zoals men spoedig geneigd is te doen, als een middel tot uitbuiting van de consument. De diepere betekenis, de economische ondergrond ervan, is de wens om regelingen te treffen, die uitwassen der vrije concurrentie beogen uit te snijden en de gevolgen der aan de huidige maatschappij inhaerente conjunctuurbewegingen te verzachten.

Het bestek van dit artikel laat niet toe dit alles uit te werken. Duidelijk moge zijn, dat er geen sprake meer is van extreem individualisme, maar van een zeer sterk om zich heen grijpende organisatie, die de structuur der maatschappij ingrijpend heeft gewijzigd.

Naar onze mening zijn de organisatievormen correcties op een te ver doorgevoerde individualistische maatschappij-ordening. De maatschappij zelf heeft hier gecorrigeerd, wat verbetering behoefde en naar liberale opvatting is zulks te verkiezen boven overheidsingrijpen.

Heeft de overheid dan geen taak? Teneinde deze vraag juist te kunnen beantwoorden, dient men goed te onderscheiden. In beginsel dient zij te bevorderen wat zich in de maatschappij vrij ontwikkelt. Maar daarnaast mag zij niet blind zijn voor de gevaren, die de organisaties kunnen teweeg brengen. Wanneer het streven van hen, die een ondernemersovereenkomst hebben getroffen bijvoorbeeld uitloopt op de vestiging van een monopoliepositie met de uitbuiting van de consument als doel, dan kan dat de overheid als hoedster voor het algemeen belang niet onverschillig zijn. Integendeel, in zulke gevallen heeft de overheid de taak om correcties aan te brengen. De overheid moet dan ingrijpen om de voor het algemeen belang nadelige gevolgen uit te snijden. Gelijk het in het artikel van ons program zo juist wordt gezegd: de overheid is hoedster van het algemeen belang.

Het is duidelijk, dat de werkzaamheden der overheid op dit terrein zijn toegenomen. De organisaties zijn krachtige eenheden van hen, die door groepsbelang zijn gebonden. Haar macht is van een zeer grote betekenis. Duidelijk is, dat deze

macht van de leidende figuren niet alleen een helder inzicht in de bestaande problemen vraagt, maar tevens een klaar begrip van de verantwoordelijkheid, die zij dragen. Daarbij komt, dat zij in eerste instantie geroepen zijn de belangen te dienen van hen, die als lid tot hun organisaties zijn toegetreden. Het stellen van de moeilijkheden van de leden der eigen groep zal er zeker toe kunnen leiden, dat het belang van de mensen der eigen groep wordt overschat en dat het algemeen belang minder sterk in het oog wordt gevat. Wanneer wij dit zo schrijven, dan spreken wij daarmee geen veroordeling uit. Wel echter wensen wij vast te leggen, dat men door schoonaandoende phrasen het feit van het te groot zien van de belangen der eigen groep door de eigen voormannen niet weg kan redeneren. Het is eenvoudig reeds het gevolg van het feit, dat wat men van nabij ziet, gemakkelijker en beter te zien is, dan wat niet in het directe gezichtsveld is gelegen.

Ongetwijfeld heeft de organisatie van groepsbelangen veel gunstigs bereikt — wij wezen reeds op het werk van de vakverenigingen der arbeiders — maar dat mag ons niet blind doen zijn voor de nadelen, die er aan verbonden zijn: de strijd voor de belangen der groepen kan het algemeen belang schaden. Daartegen dient de overheid met alle kracht te waken en haar dienen dus de werktuigen toe te komen, waardoor zij die taak op juiste wijze kan uitvoeren.

ARTIKEL 17

„De organisatie van het bedrijfsleven moet naar het inzicht van de Partij het resultaat zijn van de samenwerking van de vrije organisaties van werkgevers en werknemers, voor zoverre deze organisaties bereid zijn zich naar de gestelde regelen te gedragen.

Deze organisatie behoort te berusten op de volgende beginselen:

- 1. Het medebetrekken van de arbeiderswereld in het dragen van verantwoordelijkheid;*
- 2. Het vasthouden aan de autonomie;*
- 3. De uiteindelijke zeggenschap van de Overheid.”*

In dit artikel is de positieve instelling van onze partij ten aanzien van het vraagstuk der publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie tot uitdrukking gebracht. Weliswaar hebben onze fracties in Eerste en Tweede Kamer haar stem aan het wetsontwerp inzake de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie onthouden, maar deze houding vond haar oorzaak in de wijze, waarop naar het oordeel der Regering en de meerderheid van het Parlement de organen der P.B.O. tot stand zouden moeten komen alsmede in de regeling, zoals die uiteindelijk is geworden. Het beginsel, dat organen tot stand gekomen door de samenwerking van vrije organisaties van werkgevers en werknemers, regelende bevoegdheid zouden krijgen is onzerzijds aanvaard. Uit de door ons gebezigde formulering blijkt evenwel, dat wij de P.B.O. wensen te zien opgetrokken op de vrije organisaties van werkgevers en werknemers. Zij moet ook het resultaat zijn van een behoefte tot samenwerking dier organisaties en niet van bovenaf worden opgelegd. Eerst wanneer de bedrijfsorganisaties waarlijk door de bedrijfsgenoten gewenst worden, kan men er een krachtig en gezond leven van verwachten. Met andere woorden: een goede politiek ten aanzien van de P.B.O. is, dat de vrijheid wordt gelaten, dat zij tot wasdom komen. Poogt men de onderscheidene groeperingen in het bedrijfsleven een bedrijfsorganisatie min of meer op te leggen, dan zal er geen wezenlijke inhoud in komen en zullen zij ten dode zijn gedoemd.

Erkennen wij, dat er taken zijn, die wij gaarne aan het bedrijfsleven ter regeling overlaten — liever dan dat de overheid er zich mede bemoeit! — van essentiële betekenis achten wij het, dat de arbeiderswereld daarbij mede-verantwoordelijkheid draagt. Het bedrijfsleven bestaat uit werkgevers en werknemers. Beide groepen hebben direct belang bij de gang van zaken in het bedrijfsleven, beide groepen hebben dus direct belang bij de regelingen, die voor het bedrijfsleven worden getroffen. Duidelijk is het, dat deze samenwerking van werkgevers en werknemers wel veronderstelt, dat daarbij de wil tot opbouw aanwezig is en ook dat de organisaties zich houden aan vooraf vastgestelde regelen, die een goede samenwerking beogen te waarborgen.

Wanneer men zich niet aan de spelregels houdt, is het pogen tot gemeenschappelijke opbouw tot mislukking gedoemd.

Is men het dus eens over het willen geven van bevoegdheden aan organisaties van het bedrijfsleven, dan nog kan de zaak op verschillende wijzen geregeld worden. Men kan de bedrijfsorganisaties zien als verlengstukken van het overheidsapparaat, men kan ze ook zien als organen van het bedrijfsleven zelve. Onze keuze is spoedig bepaald: wij wensen het bedrijfsleven niet ondergeschikt gemaakt te zien aan de overheid, noch willen wij dus de bedrijfsorganisaties zien als uitvoerende organen dier overheid. De oorlogsjaren 1940—1945 hebben ons geleerd, dat dan de bedrijfsorganisaties — toenmaals de zogenaamde organisatie-Woltersom — dienstbaar worden gemaakt aan de doeleinden der centrale overheid, niet in staat zijn de belangen van het bedrijfsleven te dienen, en dit snoeren in het door de overheid gewenste keurslijf. Wij stellen vertrouwen in het inzicht en de kracht van het bedrijfsleven en willen het daarom de regeling van eigen zaken zelfstandig laten opknappen. Waarbij uiteraard één „mits” komt: dat de overheid de mogelijkheid heeft om te blijven waken voor het algemeen belang. Dit is bedoeld te zeggen in punt 3 van artikel 17.

Wij hebben reeds enige malen gesproken over regelingen, die de bedrijfsorganisaties zouden kunnen maken. Maar hier moet toch goed worden gezien, dat beperkingen nodig zijn. Beperkingen, die haar reden vinden in de graad van rijpheid die het bedrijfsleven heeft om bepaalde zaken te regelen. Men zal namelijk nooit voorbij mogen zien, dat de organisaties van het bedrijfsleven zowel van werkgevers als van werknemerszijde direct-belanghebbenden omvatten. Voor deze is het, ondanks prachtige wettelijke formuleringen — wij bespraken het ook reeds in de toelichting op het vorige artikel — nu eenmaal zo, dat zij in eerste instantie het belang der eigen groep zien en dit ook zullen behartigen. En daarom is onze mening, dat er eerst een proces van groei moet worden doorgemaakt en dat zeker op dit ogenblik, de besturen der bedrijfsorganisaties nog niet voldoende in staat zijn het bedrijfsbelang in het kader van het algemeen belang te plaatsen. En zo waren onze fracties in Eerste en Tweede Kamer van mening, dat de ruime verordenende bevoegdheden, op economisch gebied, die in het wetsontwerp op de P.B.O. opgenomen waren, ten onrechte zouden worden toegekend. Met andere woorden: onzerzijds werd het bedrijfsleven in het algemeen niet rijp geacht om op economisch terrein zo uitgebreide bevoegdheden te hanteren. Wij verwachten daarvan, dat de belangen van de consumenten dan in gevaar zullen komen.

Nu heeft zich bij de debatten daarover een merkwaardige tegenstelling voorgedaan. Van de zijde van de socialisten namelijk werd het standpunt verdedigd, dat de bedrijfsorganisaties ruime bevoegdheden moesten krijgen, maar, aangezien gevreesd werd, dat daarvan niet steeds het juiste gebruik zou worden gemaakt, moest de overheid een hartig woordje meespreken. Van die zijde werd dus een zeer grote overheidsinvloed bepleit. Onzerzijds werd daarentegen het standpunt ingenomen, dat, daar het bedrijfsleven nog niet voldoende rijp moest worden geacht, het beter was aan de organisaties weinig bevoegdheden te geven, maar dan ook weinig overheidsinvloed! Dan immers zou zijn voldaan aan de eis van een zo groot mogelijke zelfstandigheid van het bedrijfsleven.

De bedoeling van deze toelichting is uiteraard niet om uitvoerig te beschrijven wat wij zouden hebben gewenst met betrekking tot de regeling der bedrijfsorganisatie. Deze regeling is er en nakaarten heeft geen zin. Evenmin kunnen wij thans alle bezwaren tegen de bestaande regeling gaan opsommen, die er onzerzijds bestaan en bij de behandeling van het wetsontwerp ook naar voren zijn gebracht. Laten wij ons daarom beperken tot het cardinale punt. De Regering heeft bij de indiening van het betreffende wetsontwerp duidelijk doen uitkomen, dat zij de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie zag als van uitermate groot gewicht te zijn en met name, dat zij er ingrijpende wijzigingen van verwachtte in onze maatschappelijke organisatie. Afgezien nog van de staatsrechtelijke argumenten, die daarvoor aangevoerd kunnen worden, was het standpunt van onze fracties, dat de opbouw van een zo ingrijpend apparaat dan ook absoluut bij de wet moest plaats hebben en niet ook bij algemene maatregel mogelijk moest zijn. Onze afgevaardigden betoogden, dat ingrijpende wijzigingen een zaak waren waarover niet alleen de Regering moest oordelen, maar waarover de vertegenwoordiging des volks moest kunnen medespreken en beslissen. De Regering en de meerderheid van het parlement hebben dit niet gewild. Wanneer de opbouw langs wettelijke weg zou moeten geschieden, dan zou dit te traag gaan; daarom moest de Regering de instelling bij Algemene Maatregel van Bestuur kunnen bevorderen.

Een wonderlijk argument, wanneer men nu achteraf heeft kunnen waarnemen, dat het bedrijfsleven aan opbouw van die P.B.O. op korte termijn toch waarlijk geen erge grote behoefte blijkt te hebben. Men kan toch waarlijk niet zeggen, dat met die opbouw veel haast wordt gemaakt. Het tegendeel is het geval. En voorzover er gebouwd wordt, hadden rustig de Staten-Generaal ingeschakeld kunnen worden. Achteraf mag dan ook rustig vastgesteld worden, dat Regering en Kamermeerderheid niet tegemoet gekomen zijn aan de wensen der oppositie, waartoe ook wij behoorden.

ARTIKEL 18

„Socialisatie wordt door de Partij afgewezen, omdat zij leidt tot een machtspositie, die alle gebieden des levens onderwerpt aan een dwang, welke ook de geestelijke vrijheid en de rechtsstaat te niet doet.

Daarbij is de Partij overtuigd, dat het gesocialiseerde bedrijf in beginsel zeker geen betere waarborgen biedt dan het particuliere voor de bevrediging van de behoeften en voor een goede rechtspositie der bedrijfsgenoten. Bovendien wenst de partij zoveel mogelijk te voorkomen, dat de staat zelf als werkgever wordt betrokken in de geschillen met zijn werknemers. Zij ziet het veel meer als de taak der overheid om, boven de partijen van werkgever en werknemer uit, krachtig de hand te houden aan het naleven van de regelen, volgens welke het onderling overleg in de bedrijfsorganisaties zal plaats vinden.

De voorkeur, die de Partij in beginsel heeft voor de particuliere bedrijfspvorm boven vormen van socialisatie en nationalisatie, belet haar niet te erkennen, dat voor bepaalde bedrijven van algemeen nut, in het bijzonder, wanneer deze een monopolistisch karakter dragen, de vorm van direct of indirect overheidsbedrijf aangewezen kan zijn.”

In artikel 18 van het beginselprogram van onze partij wordt socialisatie met de meeste nadruk afgewezen, „omdat zij leidt tot een machtspositie, die alle gebieden des levens onderwerpt aan een dwang, welke ook de geestelijke vrijheid en de rechtsstaat te niet doet”.

Het kan nuttig zijn deze belangrijke uitspraak nader te motiveren. Daartoe moeten wij eerst omschrijven, wat eigenlijk onder socialisatie wordt verstaan. Men kan het begrip socialisatie het beste omschrijven als het brengen onder gemeenschappelijk beheer van de bedrijfstakken, die daarvoor rijp worden geacht. M.a.w. het particuliere initiatief wordt nagenoeg geheel uitgeschakeld. Het is de gemeenschap die gaat voorschrijven, niet alleen hoe moet worden geproduceerd, doch ook wat moet worden geproduceerd.

Tegenover de machtspositie die de gemeenschap aldus gaat innemen, staat geen enkel tegenwicht, met het gevolg, dat er geen enkele corrigerende invloed aanwezig is om te voorkomen, dat deze machtspositie tot schade van de verbruiker wordt aangewend.

Het is vooral de consument, die bij het stelsel van de socialisatie het slachtoffer wordt. Niet alleen, dat hij geen enkele contrôle heeft op de prijsvorming, waardoor het ernstige gevaar ontstaat, dat hij te hoge prijzen betaalt (hoger dan de prijs die onder vrije concurrentieverhoudingen tot stand zou zijn gekomen), doch ook ten aanzien van de kwaliteit van het product heeft hij geen enkele zeggenschap. De consument heeft geen keuze en moet slechts aanvaarden, hetgeen de gemeenschap hem opdringt. In zijn uiterste consequentie kan dit leiden tot het verschijnsel, dat elke verbruiker zich genoodzaakt ziet hetzelfde paar schoenen of dezelfde soort stoelen aan te schaffen.

Uit het bovenstaande moge het duidelijk zijn geworden, dat socialisatie niet alleen ernstige economische nadelen met zich medebrengh, doch dat mede — en dit dient men zeker niet te onderschatten — de geestelijke vrijheid van de consument wordt aangetast. En die vrijheid beschouwen wij toch als een uitermate belangrijk goed.

Het is van belang er op te wijzen, dat met het beginsel van de socialisatie, vooral de laatste tientallen jaren, veel door de socialisten wordt geschermd. Niet onvermeld mag blijven, dat dit streven een historische achtergrond heeft. Socialisatie is voor de socialisten in feite niets anders dan een tussenstation op de weg naar de socialistische heilstaat. Aangezien de socialisten meer en meer hebben ervaren, dat deze heilstaat veel verder afligt dan men de massa aanvankelijk had toegezegd, is men naar een nieuw bindmiddel voor die massa gaan zoeken.

Het beginsel van de socialisatie bracht hier uitkomst. Immers, het betekent het creëren van een tussenstadium in de ontwikkelingsgang van kapitalisme naar socialisme, gelijk de socialisten het zien. Socialisatie moet op deze lange en moeilijke weg iets tastbaars worden, dat aan de volgelingen kan worden getoond, ten einde te kunnen bewijzen, dat het invoeren van het socialisme, ook als tussenstadium, mogelijk zou zijn.

M.a.w. socialisatie brengt ons in het voorportaal van het socialisme en is daarom veel minder onschuldig dan velen in een zekere argeloosheid vaak aannemen.

Socialisatie is zuiver gericht tegen de economische en geestelijke vrijheid van de mens. Het is op deze gronden, dat de V.V.D. socialisatie niet alleen verwerpt doch dit systeem als zeer gevaarlijk acht.

Gelijk artikel 18 verder opmerkt, „is de Partij overtuigd, dat het gesocialiseerde bedrijf in beginsel zeker geen betere waarborgen biedt dan het particuliere voor de bevrediging van de behoeften en voor een goede rechtspositie der bedrijfs-genoten”. Integendeel. Het particuliere initiatief immers, houdt in: waakzaamheid, activiteit, de stimulans om door betere vindingen tot een beter en goedkoper product te komen. Deze, aan zuiver menselijke eigenschappen ontleende, stimulerende factoren worden bij socialisatie geheel opzij gezet. Elke stimulans tot een verhoogde arbeidsinspanning, tot een verbetering van het product, tot het verlenen van service aan de afnemer en tot prijsverlaging, wordt geheel op de achtergrond gedrongen. De staat treedt op als dictator en doodt de activiteit en het streven naar vooruitgang van het individu. De staat, die juist tot taak heeft in het productieproces tussen werkgever en werknemer te bemiddelen, gaat bij het stelsel van de socialisatie zelf als werkgever optreden, hetgeen onvermijdelijk een economische en geestelijke dwang oproept, die door de vrije mens niet kan worden verdragen.

Dit alles neemt evenwel niet weg, dat de Partij onder bepaalde omstandigheden erkent, „dat voor bepaalde bedrijven van algemeen nut, in het bijzonder, wanneer deze een monopolistisch karakter dragen, de vorm van direct of indirect overheidsbedrijf aangewezen kan zijn”.

Met recht kan uit dit standpunt worden opgemaakt, dat de Partij ook in dit opzicht met de beide benen op de grond staat en zeker vooruitstrevend is. Het is verre van haar, de klok terug te zetten als het gaat om een bijzondere historische ontwikkeling in zekere sectoren van het productieproces.

Hier wordt in eerste instantie bedoeld op de gas- en electriciteitsbedrijven, zomede op het waterleidingsbedrijf, de P.T.T. enz. Het kan van belang zijn, op te merken, dat de historische ontwikkeling, die deze bedrijven kenmerkt, niet alleen nationaal, doch ook internationaal waarneembaar is, waarbij o.m. wordt gewezen naar de ontwikkeling in de Verenigde Staten, een natie die toch waarlijk niet wars kan worden genoemd van het beginsel der vrije concurrentie.

Deze uitzonderingen echter bevestigen de regel, dat socialisatie van de bedrijven in het algemeen ten sterkste door de V.V.D. wordt verworpen op de reeds eerder aangevoerde gronden.

Aldus kan artikel 18 van ons beginselprogramma zeer belangrijk worden genoemd, omdat het positief stelling neemt tegen elke maatregel met betrekking tot het ingrijpen in de productieverhoudingen, die een aanslag betekenen op de rechten van de vrije mens. De waarlijk vrije mens moet de waarborg hebben te kunnen kopen, datgene wat hij wenst en waar hij het wenst. Zijn keuze dient zo gevarieerd mogelijk te zijn, opdat hij niet worde tot een nummer in een systeem, dat hem voorschrijft hoe hij in economisch en geestelijk opzicht dient te leven.

ARTIKEL 19

De Partij verlangt, dat de rechtspositie voor alle leden der maatschappij zo goed mogelijk zal worden gewaarborgd. Armoede en gebrek, ten gevolge van oorzaken, die de individuele mens niet

kunnen worden toegerekend, behoren door een doeltreffende organisatie van sociale verzorging, waar mogelijk op de grondslag van verzekering, te worden gelenigd. Deze organisatie moet zodanig worden ingericht, dat ondermijning van het eigen verantwoordelijkheidsbesef van de individuele mens wordt voorkomen.

Aan de individuele krachtsinspanning moet vrije baan worden gegeven door wegneming der maatschappelijke oorzaken, die tussen de leden van het volk ongelijkheid scheppen ten aanzien van hun ontwikkelingsvoorwaarden.

ARTIKEL 20

Allen, die in het bedrijfsleven werkzaam zijn, behoren naar het oordeel der Partij belang te hebben bij de uitkomsten der onderneming.

De Partij verlangt voorts voor hen een goede rechtsorde met waarborgen tegen willekeurig ontslag.

ARTIKEL 21

De Partij verlangt, dat gestreefd zal worden naar zodanige maatschappelijke verhoudingen, dat er werkgelegenheid zal zijn voor allen tegen een beloning, die veroorlooft te voorzien in het onderhoud van de werkende mens en zijn gezin en tevens de mogelijkheid laat van sparen.

Zij is overtuigd, dat dit doel beter zal kunnen worden bereikt, naar mate het verkeer met het buitenland, zo voor personen als voor goederen en geld, aan minder belemmering onderhevig is."

Een zeer belangrijk onderdeel van ons Partijprogram wordt gevormd door de z.g. sociale paragrafen, samengevat in de artikelen 19, 20 en 21. „De Partij verlangt, dat de rechtspositie voor alle leden der maatschappij zo goed mogelijk zal worden gewaarborgd. Armoede en gebrek, tengevolge van oorzaken, die de individuele mens niet kunnen worden toegerekend, behoren door een doeltreffende organisatie van sociale verzorging, waar mogelijk op de grondslag van verzekering, te worden gelenigd”.

Deze zinsnede, voorkomende in artikel 19, vormt wel een overduidelijk argument tegen het fabeltje, dat de V.V.D. zich tegen sociale maatregelen zou verzetten. Niets is minder waar dan dat. Integendeel, met recht kan de V.V.D. zich er op beroemen, dat zij op het stuk der sociale voorzieningen een zeer vooruitstrevend standpunt inneemt. Dit is ook begrijpelijk, indien er nog eens de nadruk op wordt gelegd, dat de V.V.D. strijdt voor de rechten van de vrije mens. De mens kan niet waarlijk vrij zijn, indien hem niet een rechtspositie in de maatschappij is gewaarborgd. Het zou indruisen tegen elk gevoel voor vrijheid en recht, indien zou worden getolereerd, dat armoede en gebrek, ontstaan buiten de wil van het individu om, de maatschappelijke en geestelijke positie van dit individu zouden aantasten. Teneinde tegen de aldus ontstane armoede het hoofd te kunnen bieden, eist de V.V.D. een goede sociale voorziening voor hen, die tegen hun wil, door welke omstandigheden dan ook, aan deze armoede of dit gebrek ten prooi vallen.

Deze sociale voorziening moet echter niet aldus zijn gericht, dat zij elke stimulans tot werken doodt. De V.V.D. wil deze sociale voorziening niet zien als een douceurtje van de staat, dat ten koste van de gemeenschap kwistig wordt uitgedeeld aan a-sociale elementen, die klaplopen op de arbeidsprestaties van anderen.

Daarom is in artikel 19 dan ook uitdrukkelijk gesteld, dat de sociale verzorging „zodanig moet worden ingericht, dat ondermijning van het eigen verantwoordelijkheidsbesef van de individuele mens wordt voorkomen”.

De V.V.D. is bepaald een tegenstander van een politiek van potverteren en

het laten eten uit de staatsruif uit overwegingen van politiek-propagandistische aard, teneinde bij de massa in het gevele te komen. Het mag wel eens duidelijk worden gezegd, dat het de massa zelf is, die van een dergelijke politiek het slachtoffer wordt. Immers, een goede sociale voorziening mag nimmer gebaseerd zijn op de nationale armoede. De sociale voorziening krijgt ook pas dan haar juiste betekenis, indien het individu zijn beste krachten in het productieproces geeft en pas op de door de staat verstrekte faciliteiten teruggrijpt, indien hij inderdaad om ernstige redenen niet meer in staat is in zijn levensonderhoud te voorzien. Immers, zonder een gezonde arbeidslust is er geen verhoging denkbaar van de arbeidsproductiviteit, wordt dus de nationale productie niet vergroot, wordt geen kapitaal gevormd en is de mogelijkheid tot sparen uitgesloten.

Het is juist het eigen verantwoordelijkheidsbesef van de vrije mens, dat aan een goede sociale voorziening ook in ethisch opzicht zulk een hoge waarde geeft. Immers, in geval van onmacht bedelt men bij de staat niet om een fooi, doch put men uit het grote reservefonds, dat men door middel van de eigen arbeidskracht mede heeft helpen tot stand komen.

„Aan de individuele krachtsinspanning moet vrije baan worden gegeven door wegneming der maatschappelijke oorzaken, die tussen de leden van het volk ongelijkheid scheppen ten aanzien van hun ontwikkelingsvoorwaarden”, aldus luidt de laatste alinea van artikel 19.

Zeer nauw sluit hierop aan artikel 20, dat zegt: „allen, die in het bedrijfsleven werkzaam zijn, behoren naar het oordeel van de Partij belang te hebben bij de uitkomsten der onderneming. De Partij verlangt voorts voor hen een goede rechtsorde met waarborgen tegen willekeurig ontslag”.

Wij zouden deze uitspraken als één van de belangrijkste van het gehele Partijprogram willen noemen, omdat zij op één duidelijke wijze omschrijven, hoe de V.V.D. het zeer belangrijke vraagstuk van de verhouding tussen werkgever en werknemer ziet. De Partij streeft hier naar de enig mogelijke weg om tot een gezonde economie, onderlinge verdraagzaamheid, sociale rust en daardoor een ware geestelijke vrijheid voor alle leden van de maatschappij te geraken.

Deze weg is slechts te bereiken door de synthese te zoeken tussen Kapitaal en Arbeid. Immers, zonder Kapitaal is de factor Arbeid ondenkbaar en omgekeerd. Beide factoren dienen in een gezond en efficient productieproces in overleg, dus in een goede verstandhouding samen te werken. Slechts indien ondernemer en arbeider elkaar de hand reiken, zal in economisch opzicht het hoogst denkbare resultaat kunnen worden bereikt. Dit is niet alleen in het belang van de ondernemer, maar evenzeer van degenen, die bij hem in dienst zijn.

Het is een gelukkig verschijnsel, dat dit besef de laatste tijd bij de arbeiders meer veld gaat winnen. De arbeider is niet langer meer de slaaf in het bedrijf, doch neemt een eigen zelfstandige plaats in. Ook zijn stem wordt gehoord. Meer en meer treft men de vorm aan, dat ook de arbeider — zij het dan in nog bescheiden mate — in de onderneming waar hij werkt, financieel is geïnteresseerd, hetzij door het bezit van kleine obligaties of spaarbrieven, hetzij dat hij op andere wijze deelt in de winst van de onderneming.

Het is deze laatstgenoemde ontwikkeling, die de V.V.D. krachtig wenst te bevorderen. Immers, hoe meer belang de arbeider heeft bij de uitkomsten van het bedrijf, waarin hij werkt, hoe meer zijn initiatief zich zal ontplooiën, hoe meer voordeel de onderneming hierbij zal hebben.

Dit alles moge nog eens goed worden gelezen en herlezen door hen, die met welk oogmerk ook, willens en wetens de V.V.D. in de schoenen willen schuiven, dat zij het met de belangen van de werknemers niet ernstig zou menen. Er is maar één weg, waarmede de werknemer is gediend, nl. de samenwerking met de ondernemer. De klassevorming, zowel van werkgevers- als van werknemerszijde door de socialisten in de practijk nog steeds voorgestaan, betekent een ramp voor de vrije mens. Slechts, het zij hier nog eens met nadruk herhaald, indien beide partijen de handen ineen slaan, zal de maatschappij pas de voorwaarden kunnen opbrengen, waaronder het mogelijk is in volledige geestelijke vrijheid en zonder materiële nood te leven.

Het zou ongetwijfeld aanbeveling verdienen, indien dit standpunt op een zo ruim mogelijke schaal werd verbreed, temeer, omdat van socialistische zijde de massa hiervan onkundig wordt gehouden.

„De Partij verlangt, dat gestreefd zal worden naar zodanige maatschappelijke

verkloudingen, dat er werkgelegenheid zal zijn voor allen, tegen een beloning, die veroorlooft te voorzien in het onderhoud van de werkende mens en zijn gezin en tevens de mogelijkheid laat van sparen”.

Bovengenoemde eerste alinea van artikel 21 spreekt zeer duidelijk voor zich zelf, waarbij niet is vergeten de bijzondere nadruk te leggen op het sparen, waaraan niet alleen een belangrijk voordeel voor de nationale economie is verbonden, doch waarvan voorts een zeer belangrijke opvoedkundige waarde uit gaat. Het aankweken van de spaarzin bevordert de verantwoordelijkheid van de individu en leidt daardoor tot gezonde maatschappelijke verhoudingen, niet alleen in materiële, doch eveneens in geestelijke zin.

De Partij is dan ook overtuigd, dat het bovenstaande „beter zal kunnen worden bereikt, naarmate het verkeer met het buitenland, zo voor personen als voor goederen en geld, aan minder belemmeringen onderhevig is”.

Voor een politieke partij, die zich Volkspartij voor Vrijheid en Democratie noemt, is dit een consequent standpunt. De ware vrijheid, zowel materieel als geestelijk, kan men aan de landspalen geen halt toeroepen. De ware vrijheid van de individu is slechts gewaarborgd, indien zij internationaal is geïntendeerd. Dit houdt in, dat de mens zich met zijn middelen zo vrij mogelijk moet kunnen bewegen.

Slechts indien onze samenleving naar bovenstaande beginselen wordt ingericht, zullen onze hoogste goederen Vrijheid en Democratie pas in hun ware en volle betekenis kunnen uitgroeien.

ARTIKEL 22

„De Partij verlangt een beleid, dat gericht is op vermindering van klassesetstellingen. Iedere gedachte, alsof in de maatschappij geen ander onderscheid zou bestaan dan tussen arbeider en kapitalisten, wordt door haar verworpen, mede omdat daarbij de grote betekenis der middengroepen uit het oog wordt verloren. Zij ziet de maatschappij als een rijke verscheidenheid van de meest verschillende groepen, waarvan de ene geleidelijk in de andere overgaat. De Partij wenst te streven naar een harmonisch beleid, dat recht doet wedervaren aan iedere groep.”

Alle staatkundige activiteit behoort naar het oordeel der Partij gericht te zijn op het algemeen belang. Zij verstaat daaronder zowel het belang van de Nederlandse samenleving als geheel als dat van ieder, die daartoe behoort.

Dit betekent enerzijds, dat de V.V.D. de overheid geroopt acht, het belang der Nederlandse samenleving te dienen. Ook bijv. wanneer en naarmate de historische ontwikkeling samenwerking op allerlei terrein in internationaal verband eist en mogelijk maakt, ook dus waar het sociale voorzieningen, regeling van arbeidsverhoudingen e.d. geldt.

Het betekent anderzijds, dat zij de Nederlandse samenleving inderdaad als een geheel wenst te zien beschouwd, welks samenstellende delen niet slechts recht hebben op gelijke erkenning en behartiging hunner belangen voorzover zulks op de weg der overheid ligt, doch waarbij de Partij deze erkenning en behartiging eist acht van algemeen volksbelang.

De Partij wordt daarbij geleid door de overtuiging, dat de Nederlandse samenleving — als elke andere — een rijke verscheidenheid van de meest verschillende maatschappelijke groepen vormt, die nergens scherp afgebakend zijn, doch waarvan veeleer de ene geleidelijk in de andere overgaat.

Dit sluit in, dat de Partij de mogelijkheid ener z.g. klassenloze maatschappij als een illusie verwerpt.

Zelfs in de meest primitieve vormen van samenleving was en is er verscheidenheid van maatschappelijke groepering. Deze differentiatie neemt toe naarmate de samenleving in haar historische ontwikkeling een meer samengesteld beeld toont. Zij blijft — naar de geschiedenis leert — ook daar bestaan, waar men door radicaal ingrijpen in de economische verhoudingen en de sociale structuur — zelfs met terzijdestelling van alle particuliere eigendomsrechten en met schending van persoonlijkheid en gezin — getracht of voorgewend heeft een klassenloze maatschappij te stichten.

Naar in art. 14 van haar beginselprogram is aangegeven, begrijpt de V.V.D., zich plaatsende op de bodem der werkelijkheid, dat de drijfveer van het eigenbelang te allen tijde in alle groepen der samenleving een belangrijke factor zal blijven. In art. 15 voegt zij daaraan toe, dat de begeerte naar eigen bezit te zeer verbonden is met de natuur van de mens dan dat het mogelijk zou zijn, het particuliere eigendomsrecht te missen. In het onderhavige artikel erkent zij — wederom uitgaande van de empirische werkelijkheid, zoals deze zowel door de aard der menselijke natuur als door de samengesteldheid van elke denkbare maatschappelijke structuur is gegeven — het bestaan van differentiaties, die ten dele in duidelijk aanwijsbare maatschappelijke groeperingen tot uitdrukking komen en voor een ander deel ternauwernood of niet definieerbaar zijn.

Voorzover deze onvermijdelijke differentiaties tot tegenstellingen leiden, acht de V.V.D. het taak der overheid, botsende belangen toetsend aan het hoger algemeen belang, door een rechtvaardig beleid de tegenstellingen te overbruggen en ze zoveel mogelijk ook in haar oorzaken op te heffen.

Zij verwerpt daarbij de idee van de klassenstrijd, die onze samenleving in twee elkander ten dode bekampende groepen splitst, als een grove miskennis der werkelijkheid, die immers voortdurend verschuivingen in de sociale lagen der maatschappij aantoont, gelijk thans bijv. in de term „nieuwe middenstand” tot uitdrukking komt. De klassenstrijd zelf wijst zij af, omdat de V.V.D. het algemeen belang zowel als het belang der verschillende maatschappelijke groeperingen niet gediend acht door toespitsing doch integendeel door verzoening van tegenstellingen.

ARTIKEL 23

„Bij de landbouwpolitiek behoort richtsnoer te zijn de overtuiging, dat het bestaan van een krachtige, zelfstandige boerenstand, voor de gezondheid van het nationale leven van de grootste betekenis is.

Op het stuk van de verhouding tussen stad en platteland verlangt de Partij een beleid, dat gericht is op wegneming van de achterstand aan culturele voorzieningen in dorpen en kleine steden.”

Een krachtige boerenstand betekent voor ons een niet nooddriftige, een zich van eigen kunnen en mogelijkheden, van eigen kracht bewuste boerenstand. Een zelfstandige boerenstand betekent voor ons tevens een niet naar alle zijden gesteunde, een niet kunstmatig in het leven gehouden, maar een uit en door zichzelf levende boerenstand.

Maar dat betekent niet, dat die boerenstand maar aan zichzelf wordt overgelaten — als volksdeel is zij tenminste even belangrijk als welk ander volksdeel ook en zij verdient dienovereenkomstig belangstelling en zorg te vinden bij staats-, provinciaal- en stadsbestuur.

Onze Partij acht die boerenstand onontbeerlijk in een werkelijk nationaal leven. Zij ziet een dergelijk leven echter als een niet overal gebonden, een niet ambtelijk geleid leven, maar dat in staat is en in staat wordt gesteld in een vrije maatschappij gezond en levenskrachtig te blijven.

Naar onze mening zal de staatsbemoëning met het boerenbedrijf en vooral het ambtelijk dirigeren en controleren beperkt moeten worden tot het strikt nodige. Thans worden door ambtelijke bemoeizucht en door nodeloze administratie talloze boeren in hun werk belemmerd en dus geschaad, hetgeen zowel de kracht als de zelfstandigheid van de boerenstand aantast.

Hoewel de culturele achterstand op het platteland en in de kleine steden steeds meer wordt ingelopen, mede door snellere en betere verkeersmiddelen, door de radio e.d., blijft een onmiskenbare achterstand bestaan.

Zij doet zich o.m. gevoelen op het gebied van het onderwijs en dan vooral van het middelbaar onderwijs. Niet zozeer omdat er geen H.B.S. of gymnasium in de naaste omtrek is, maar omdat vele H.B.S.'en en gymnasia in de provincie het onderwijs niet op het gewenste peil kunnen stellen en houden als gevolg van te lage salariering, met dikwijls een pijnlijk tekort aan en verloop van leerkrachten, terwijl veel te grote klassen moeten gevormd.

Daarbij komt dat vele kinderen 's morgens vroeg reeds hun huis verlaten

060113/5-2

om er pas 's avonds tegen 6 uur terug te keren als gevolg van de grote af te leggen afstanden per trein, bus of rijwiel.

Ook op het gebied van ambachtsscholen, technische scholen e.d. bestaat nog steeds een achterstand.

Deze achterstand doet zich eveneens gevoelen ten opzichte van toneel, film, concerten, tentoonstellingen, lezingen enz., ook al loopt men in vele plaatsen met ijverige en toegewijde kunstkringbesturen o.a. die achterstand wel geleidelijk in.

Maar het gebrek aan voldoende goede zalen en ook aan verkeersmiddelen (bij slecht weer in de winter soms uitsluitend het rijwiel) blijft een nadeel, dat meermalen alleen maar is op te lossen door de culturele voorzieningen tot in de buurtschappen te brengen.

Hier en daar werden op die manier reeds verblijvende resultaten bereikt, maar het gaat langzaam en als regel te langzaam.

Vandaar dan ook dat zo snel mogelijke opheffing van de achterstand aan culturele voorziening in dorpen en kleine steden een richtlijn voor onze partij moet blijven.

ARTIKEL 24

„De Partij beschouwt als eerste en voornaamste doel van het financiële beleid het herstel van het evenwicht in de Rijksbegroting. Overtuigd, dat de bestaande belastingdruk op de duur niet is te handhaven, acht zij beperking der overheidsuitgaven ter bereiking van dit doel onvermijdelijk. Zij verlangt daartoe inkrimping van het sedert de oorlog zozeer uitgezette overheidsapparaat, ook opdat door beperking van het ambtenarencorps aan hen, die in overheidsdienst zijn, een behoorlijke bezoldiging kan worden verzekerd.

Bij de belastingpolitiek worde uitgegaan van het beginsel der heffing naar draagkracht en gestreefd naar opheffing van alles, wat de spaarzin van de burger of de ontwikkeling van het bedrijfsleven belemmert. Gebroken worde voorts met het systeem, dat alle belastinggebied voor het Rijk opeist en geen ruimte laat voor zelfstandige belastingheffing van provincie en gemeente, opdat aan de onmisbare voorwaarde voor gewestelijke en plaatselijke autonomie, dat ook het gewestelijk en plaatselijk beleid zich afspiegelt in de belastingdruk, opnieuw zal kunnen worden voldaan.”

Het laatste artikel van ons Beginselprogram handelt over het financiële beleid en de belastingpolitiek. In het belang van allen dient vooral gestreefd te worden naar een politiek van gezond geld, d.w.z. geld met een zo constant mogelijke koopkracht. Willen de sociale voorzieningen waarde hebben en deze in de toekomst ook behouden, dan is gezond geld daarvoor een eerste vereiste. Sociale voorzieningen kunnen aanzienlijk in waarde verminderen, wanneer — door inflatie — de koopkracht van het geld daalt.

Als een belangrijke factor voor gezond geld beschouwt de V.V.D. een sluitende begroting. Tekorten op de begroting kunnen o.a. worden gedekt door het aangaan van leningen of — wat veel bedenkelijker is — door het drukken van bankpapier. In beide gevallen zijn de gevolgen van inflationistische aard, d.w.z. dat de goederenprijzen zullen stijgen en de koopkracht van het geld derhalve vermindert. Dit kan heel eenvoudig als volgt worden verklaard. Wanneer de totale goederenvoorraad gelijk blijft terwijl de bankbiljettenvoorraad groter wordt zullen de goederenprijzen in geld (bankpapier) uitgedrukt stijgen. Wij komen dan in de zozeer gevreesde inflatie-spiraal: hogere prijzen, hogere lonen, enz. Want hogere lonen brengen onvermijdelijk weer hogere prijzen mee. Er is echter nog een derde manier, waarop men een begrotingstekort kan dekken, nl. door belastingverhoging. Evenwel is de V.V.D. ervan overtuigd, dat de bestaande belastingdruk te hoog is en ernstige schade aan de productie en de volkswelvaart toebrengt.

Zo komen wij vanzelf tot de vierde wijze, waarop men begrotingstekorten

kan wegwerken, nl. door bezuiniging. In dit opzicht kan de staatshuishouding worden vergeleken met iedere gezinshuishouding. Wanneer men meer uitgeeft dan er inkomt moet dit vroeg of laat spaak lopen en men zal moeten gaan bezuinigen. Wanneer men het hierover eens is, komt echter de moeilijke vraag: waarop moet dan worden bezuinigd? Op het onderwijs van onze kinderen? Op de sociale voorzieningen? Op de landsverdediging? Het is een bekend feit, dat na de oorlog ons overheids-apparaat geweldig in omvang is toegenomen. Dat heeft, naast wellicht enige voordelen, in ieder geval enkele zeer grote nadelen meegebracht, waarvan wij slechts noemen een veel grotere staatsbemoëning met alles en iedereen en veel hogere staatsuitgaven. Nu is de V.V.D. van oordeel, dat inkramping van het overheidsapparaat een belangrijke bron van bezuiniging zou betekenen. Bovendien biedt inkramping van de overheidsbemoëning het grote voordeel, dat wij de overblijvende ambtenaren een betere bezoldiging kunnen verzekeren, waardoor wij weer de hoogste eisen aan het moreel en de integriteit kunnen stellen. Op die wijze krijgt Nederland weer een ambtenarencorps, waarop het — evenals vóór de oorlog — trots kan zijn. De voortreffelijke ambtenaren, die Nederland ook nu gelukkig nog heeft, zouden daarmee zeker gebaat zijn en de bevolking — door minder overheidsbemoëning — evenzeer. Wanneer wij dan tevens door de bezuiniging, welke hierdoor wordt verkregen, tot verlaging van de meest drukkende belastingen kunnen overgaan, zullen wij de particulieren en het bedrijfsleven weer in staat stellen tot sparen. Met dit spaargeld kunnen dan de productie-middelen weer worden uitgebreid, waardoor het mogelijk zal zijn de afgevloede ambtenaren in het productie-proces te werk te stellen. Slechts op die wijze kan een positieve bijdrage tot verhoging van de volkswelvaart worden geleverd.

5 Juni 9 uur bep. v.

Maai 10, 88

W